

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิเคราะห์ภาพพระบายสีของเด็กญี่ปุ่น อายุ 9 ถึง 12 ปี ตามทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ผู้วิจัยขอเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับดังนี้

1. การจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น
2. ประวัติและความเป็นมาของการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กญี่ปุ่นในประเทศไทย
3. หลักสูตรศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาของประเทศญี่ปุ่น
4. การแสดงออกทางศิลปะ
5. การวาดภาพพระบายสีของเด็ก
6. พัฒนาการทางศิลปะตามทฤษฎีของโลเวนเฟลด์
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ต่างยอมรับกันทั่วไปถึงความเจริญก้าวหน้าของประเทศ บรรดานักวิชาการ นักคิด และผู้สนใจ ได้วิเคราะห์วิจารณ์ปัจจัยที่มีผลถึงความรู้เรื่องของญี่ปุ่น ต่างยอมรับกันว่า "การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดประการหนึ่งต่อความเจริญของประเทศ อันเป็นแรงผลักดันไปสู่ความเป็นหนึ่งของญี่ปุ่น ซึ่งในขณะนี้ อาจจะเป็นแนวคิดและอุทธานที่ดีสำหรับการศึกษาไทย (ชนิดา รักษ์พลเมือง, 2530) โดยการจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นนั้น เด็กทุกคนต้องจบการศึกษาในภาคบังคับ 9 ปี คือ ประถมศึกษา 6 ปี และมัธยมศึกษา 3 ปี ซึ่งจากอัตราการพัฒนาจำนวนผู้เข้ารับการศึกษา ในแต่ละระดับการศึกษานั้นพบว่า ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น มีเด็กเข้ารับการศึกษาถึงร้อยละ 99.99 และยังคงระดับจำนวนในอัตรานี้กระทั่งถึงปัจจุบัน (ทัศนีย์ สงวนสัตย์, 2535) โดยภาครัฐนั้นได้ให้

การสนับสนุน ในด้านค่าใช้จ่ายและอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ สำหรับเด็กระดับการศึกษาภาคบังคับนี้ อย่างทั่วถึง

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ทางภาครัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในภาคบังคับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา ซึ่งได้รับการปลูกฝังการศึกษาอย่างจริงจัง รวมถึงในด้านความมีระเบียบวินัย รักความสะอาด ขยันหมั่นเพียร และในอีกหลาย ๆ ด้านอันจะส่งผลทำให้เด็กเหล่านี้มีพัฒนาการที่ดี และเป็น การปูพื้นฐานของความเป็นคนที่สมบูรณ์ต่อไปในอนาคต ภายใต้อุดมการณ์ของการศึกษาดังนี้ (ศีกดา ปรากฏ์ประธานพร, 2530)

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ ในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ให้เกิดความเข้าใจ ทางานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีอิสระในตนเอง
2. เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและประเพณีของท้องถิ่นตน และประเทศชาติ รวมทั้งมีจิตใจที่จะร่วมมือกับนานาชาติด้วย
3. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและทักษะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่น อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย และอุตสาหกรรม
4. เพื่อให้สามารถเข้าใจและใช้ภาษาญี่ปุ่นในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง
5. เพื่อให้สามารถเข้าใจ และใช้คณิตศาสตร์ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง
6. เพื่อให้สามารถเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันอย่างเป็นวิทยาศาสตร์
7. เพื่อสร้างลักษณะนิสัยที่จำเป็นต่อชีวิตที่ดี ปลอดภัยและมีความสุข และเพื่อการพัฒนาสติปัญญาและร่างกายอย่างกลมกลืน
8. เพื่อให้เกิดความเข้าใจและทักษะในดนตรี ศิลปะและวรรณคดีซึ่งจะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สำหรับโครงสร้างการบริหารการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาของประเทศญี่ปุ่นนั้นเป็นแบบกระจายอำนาจ โดยมีรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ส่วนกลางมีกระทรวงศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม เป็นผู้ควบคุม ประสานงาน และดำเนินการจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดส่วนกลาง ระดับท้องถิ่นจะมีคณะกรรมการการศึกษาท้องถิ่น (Local Board of Education) สองระดับ คือ ระดับจังหวัดและระดับเทศบาล เป็นผู้ควบคุม

ดูการจัดการท้องถิ่นตามที่กฎหมายกำหนด (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2529) เกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยทั่วไปนั้น ได้มีการกำหนดเนื้อหาวิชา จำนวน ชั่วโมงและข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องหลักสูตร กิจกรรม อุปกรณ์การเรียนการสอนและเครื่องประกอบอื่น ๆ ไว้เป็นแนวทางให้ครูยึดถือปฏิบัติไว้เป็นกลาง ๆ และเปิดโอกาสให้โรงเรียนต่าง ๆ สามารถจัดทำประมวลการสอนขึ้นมาได้เท่าที่เห็นว่า สอดคล้องและเหมาะสมกับท้องถิ่นมากกว่า แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับหลักสูตรแม่บทที่กระทรวงศึกษาฯ กำหนดไว้เป็นแนวทาง

หลักสูตรประถมศึกษาของญี่ปุ่นดังกล่าว ได้กำหนดไว้ในรูปของประมวลการสอนรายวิชา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่มวิชาสามัญมี 8 วิชา ได้แก่ ภาษาญี่ปุ่น สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดนตรี วาดเขียนและงานฝีมือ คหกรรมศาสตร์และพลศึกษา กลุ่มที่สอง วิชาจริยธรรม และกลุ่มที่สามเป็นกิจกรรมพิเศษ (ดวงเดือน เทศวานิช, 2535 ; ถวัลย์ มาศจรัส, 2528) ดังตารางกำหนดมาตรฐานคาบเวลาตลอดปี ดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 มาตรฐานคาบเวลาตลอดปี

ประเภท		วิชา	คาบเวลาที่สอน (Unit) (1 คาบ = 45 นาที)					
			ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6
วิชาสามัญ	ภาษาญี่ปุ่น	272	280	280	280	210	210	
	สังคมศึกษา	68	70	105	105	105	105	
	คณิตศาสตร์	136	175	175	175	175	175	
	วิทยาศาสตร์	68	70	105	105	105	105	
	ดนตรี	68	70	70	70	70	70	
	วาดเขียนและงานฝีมือ	68	70	70	70	70	70	
	คหกรรมศาสตร์	-	-	-	-	70	70	
	พลศึกษา	102	105	105	105	105	105	
จริยศึกษา		34	35	35	35	35	35	
กิจกรรมพิเศษ		34	35	35	70	70	70	
รวม		850	910	980	1,015	1,015	1,015	

การจัดการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาของประเทศไทยขณะนี้ นอกจากจะต้องสอดคล้องกับหลักสูตรแม่บทที่กำหนดไว้แล้วนั้น รัฐบาลยังต้องปรับปรุงประมวลการสอนรายวิชาทุก ๆ สามปี ทั้งนี้เพื่อให้ทันต่อสภาพสังคมและเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529) ดังนั้นโรงเรียนประถมศึกษา ภายใต้อาณาเขตรับผิดชอบของ

กระทรวงศึกษาฯ ทั้งหมด จึงมีมาตรฐานที่ชัดเจนและเด็กญี่ปุ่นในทุก ๆ ที่ จะได้รับการศึกษา อยู่ในมาตรฐานเดียวกันและเสมอภาคกัน (สุจินต์ แยมแพ, 2527)

เนื่องจากในปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นประสบกับปัญหาค่าเงินเยนที่ได้เพิ่มสูงขึ้น จึงส่งผลให้นักลงทุนชาวญี่ปุ่นได้หันมาลงทุนในต่างประเทศมากขึ้น ดังที่มูลนิธิญี่ปุ่น (ญี่ปุ่น, มูลนิธิ, ม.ป.ท. : 33) ได้ทำการสำรวจและพบว่า การลงทุนในต่างประเทศของญี่ปุ่นนั้น ขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงมาก เพราะค่าเงินเยนได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว และประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่เป็นเป้าหมายของนักลงทุนเหล่านี้

ภาณุ บุรุษรัตนพันธุ์ (2536) กล่าวไว้ว่าในบรรดาจำนวนผู้ลงทุนจากต่างประเทศนั้น ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีการลงทุนมากที่สุดในประเทศไทย ปี 2527 สำรวจจำนวนสมาชิกของสมาคมญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนญี่ปุ่นพบว่าจำนวนสมาชิกของสมาคมนั้นมีเพียงประมาณ 2000 คน และได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นจำนวนกว่า 7000 คนในปี 2531 และคาดว่าจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นอีกในอนาคตข้างหน้า

การสำรวจจำนวนสมาชิกของสมาคมญี่ปุ่นแห่งประเทศไทยล่าสุด พบว่า มีจำนวนประมาณ 9,000 คน โดยในจำนวนดังกล่าวไม่รวมคนญี่ปุ่นที่ไม่ได้ขึ้นทะเบียนสมาชิกอีกกว่าเท่าตัว (สมาคมญี่ปุ่นแห่งประเทศไทย, 1996) จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนคนญี่ปุ่นในประเทศไทย ทางรัฐบาลญี่ปุ่นจึงตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาที่จะมีให้กับบุตรหลานที่ติดตามบิดามารดาหรือผู้ปกครองเข้ามาพำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทยเหล่านี้ โดยได้ทำการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยขึ้น เป็นแห่งแรกและแห่งเดียวในประเทศไทย คือ "โรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น" ซึ่งแต่เดิมคือ "โรงเรียนประถมญี่ปุ่นแห่งกรุงเทพฯ" และมีวิวัฒนาการมาโดยตลอด จนมาถึงในปี 2517 จึงเริ่มตั้งเป็น "โรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น" โดยมีสมาคมไทย-ญี่ปุ่นเป็นเจ้าของ โรงเรียนแห่งนี้ขึ้นอยู่กับกระทรวงศึกษาธิการสังกัดกรมการศึกษาเอกชน ประเภทโรงเรียนนานาชาติเฉพาะกาล และได้เปิดทำการเรียนการสอนมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติและความเป็นมาของการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเด็กญี่ปุ่นในประเทศไทย

โรงเรียนประถมศึกษาสำหรับเด็กญี่ปุ่น แห่งแรกในประเทศไทย ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2469 (อีซึอิ โยเนะโอะะ, 2530) ทั้งนี้เป็นผลมาจากการประชุมของสมาคมชาวญี่ปุ่นในประเทศไทยโดยที่ประชุมมีมติให้สร้างโรงเรียนชั้นประถมศึกษา สำหรับเด็กญี่ปุ่นขึ้น ต่อจากนั้น นายกุน จิคิอิชิ กงสุลญี่ปุ่นประจำกรุงเทพมหานครได้ขอความช่วยเหลือและสนับสนุนทางการเงินไปยังกระทรวงการต่างประเทศ หลังจากนั้นไม่นาน ทางประเทศญี่ปุ่นได้ส่งนายโคบายาชิ เซอิเฮ มาเป็นครูประจำ และเข้าสโมสรชาวญี่ปุ่น เลขที่ 469 ถนนสีพระยา ตั้งเป็น "โรงเรียนประถมญี่ปุ่นแห่งกรุงเทพ ฯ" ขึ้น โดยมีนักเรียนรุ่นแรก 16 คน ซึ่งเป็นเด็กที่เกิดในประเทศไทยทั้งหมด และในจำนวนนี้มี 7 คน ที่มีมารดาเป็นคนไทย ครั้นพอถึงวันที่ 28 กันยายน ในปีเดียวกัน กระทรวงศึกษาธิการของประเทศญี่ปุ่น จึงได้ยอมรับเข้าเป็นโรงเรียนในต่างประเทศภายใต้ความดูแลอย่างเป็นทางการของกระทรวงศึกษาธิการ และในปี พ.ศ. 2475 ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น โรงเรียนแห่งนี้จึงได้ปิดลง (อีซึอิ โยเนะโอะะ, 2530)

เมื่อสงครามโลกสิ้นสุดลง มีการตั้งสมาคมชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ. 2496 (อีซึอิ โยเนะโอะะ, 2530) และหลังจากนั้น 3 ปี โรงเรียนสำหรับเด็กญี่ปุ่นก็ถูกฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ภายใต้ชื่อ "สถานศึกษาภาษาญี่ปุ่น" สังกัดสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่น มีนักเรียนทั้งสิ้น 28 คน โดยที่ข้าราชการสถานเอกอัครราชทูตเป็นผู้สอน ซึ่งฝ่ายไทยได้อนุญาตให้เปิดทำการเรียนการสอนโดยที่รับเฉพาะบุตรหลานของชาวญี่ปุ่น ที่มีเอกสิทธิ์ทางการทูตเท่านั้น ต่อมาปรากฏว่าได้มีการรับเด็กญี่ปุ่นที่ไม่ใช่บุตรหลานของเจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตเข้าไปศึกษาด้วย ซึ่งเป็นการผิดกฎหมายพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2533) แต่เนื่องจากเป็นการจัดตั้งโรงเรียนในสถานเอกอัครราชทูต ซึ่งไม่อาจจะใช้กฎหมายของไทยบังคับได้ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้มีหนังสือแจ้งให้กระทรวงการต่างประเทศทราบ ซึ่งในเรื่องนี้ก็ได้มีหนังสือตอบไม่เห็นด้วยโดยที่ให้เหตุผลว่า รัฐบาลไม่ควรอนุญาตให้สถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นเปิดโรงเรียนตามที่มีหนังสือร้องเรียนมา เพราะฝ่ายไทยได้ห้ามสถานเอกอัครราชทูตจีนไปแล้วและถ้ายังคงประสงค์จะขอตั้งโรงเรียนอยู่ก็ให้ขออนุญาตกระทรวงศึกษาธิการตามกฎหมาย ในเวลาต่อมาสถานเอกอัครราชทูตญี่ปุ่นได้แจ้งต่อกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อขอจัดตั้งโรงเรียนเพื่อการศึกษาของ

เด็กชาวญี่ปุ่นในประเทศไทย โดยให้สมาคมไทย-ญี่ปุ่นเป็นเจ้าของ (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2533)

ในที่สุดหลังจากที่ได้ผ่านการพิจารณาจากหน่วยราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น คณะรัฐมนตรี ได้มีมติเห็นชอบอนุมัติให้ตั้งโรงเรียนราษฎร์สำหรับเด็กชาวญี่ปุ่นที่เข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว และกระทรวงศึกษาธิการได้อนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนขึ้นได้ เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ตามใบอนุญาตที่ 50/2517 โดยใช้ชื่อว่า "โรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น" โดยที่มติคณะรัฐมนตรีได้กำหนดเงื่อนไขในการรับเด็กเข้าศึกษา ดังนี้ (ทวี ธีระวงศ์เสรี, 2533)

1. ให้โรงเรียนดังกล่าว เป็นโรงเรียนที่มีลักษณะนานาชาติ ซึ่งหมายถึงโรงเรียนราษฎร์ ประเภทการศึกษาพิเศษโดยเจ้าของ ผู้จัดการ และครูใหญ่ต้องมีสัญชาติไทย หรือนิติบุคคลสัญชาติไทย
2. ให้รับเฉพาะบุตรของชาวต่างชาติที่มาพำนักอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราวเท่านั้น
3. ให้มีการตรวจสอบอย่างเคร่งครัด บิดามารดาหรือผู้ปกครองของนักเรียนเป็นผู้ได้รับอนุญาตให้เข้ามาพำนัก อยู่เป็นการชั่วคราวในประเทศไทยจริง ๆ

ปัจจุบันนี้ โรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น ได้กำหนดคุณสมบัติผู้เข้าศึกษาเพิ่มเติมจากมติคณะรัฐมนตรี ดังนี้

1. ต้องเป็นผู้มีสัญชาติญี่ปุ่น
2. ต้องมีอายุ ถึงเกณฑ์เข้าเรียน
3. เป็นครอบครัวของผู้ที่เป็นสมาชิกของสมาคมไทย-ญี่ปุ่น

เด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยที่เข้ารับการศึกษาจากโรงเรียนแห่งนี้ นับวันจะมีจำนวนมากขึ้นในปัจจุบัน และจากการสำรวจของผู้วิจัย ในปี 2536 พบว่า มีจำนวนนักเรียนในระดับประถมศึกษาถึง 1212 คน ซึ่งเด็กญี่ปุ่นในประเทศไทยเหล่านี้ สามารถกลับไปเข้ารับการศึกษาต่อยังประเทศญี่ปุ่นได้อย่างไม่มีปัญหาใด ๆ และสามารถสอบแข่งขันเข้าศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไปเป็นจำนวนมาก (ยามาจิชิ*, 19 ธันวาคม 2535 : สัมภาษณ์) เนื่องด้วย

*ยามาจิชิ ฮายาโตะ ตำแหน่งรองอาจารย์ใหญ่ ของโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น

โรงเรียนแห่งนี้ได้ใช้หลักสูตรการเรียนการสอนของประเทศญี่ปุ่น ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ ประกอบการเรียนการสอนวัสดุอุปกรณ์หรือแม้กระทั่งนำครูอาจารย์คนญี่ปุ่นมาสอนทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้เด็กนักเรียนญี่ปุ่นและเด็กญี่ปุ่นในประเทศไทย จึงได้รับความรู้จากมาตรฐานของการเรียนการสอนที่ไม่แตกต่างกันแต่อย่างใด (ยามางูจิ* 16 กุมภาพันธ์ 2537 : สัมภาษณ์)

ในปัจจุบันการศึกษาในระดับพื้นฐานของประเทศญี่ปุ่น ได้เน้นหนักถึงการบูรณาการ เสริมสร้างชีวิตให้กับเด็กในเยาว์วัยของเขาด้วยหลักพื้นฐาน 3 ประการคือ ศิลปะศึกษา พลศึกษา และดนตรี (ไวพุลย์ ปักซี่, 2530) โดยรัฐบาลได้ตระหนักถึงความสำคัญในกระบวนการศึกษาทางด้านศิลปะ โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง ฉะนั้นแม้ว่าเด็กญี่ปุ่นจะไปอยู่ในต่างประเทศ ซึ่งหมายรวมถึงประเทศไทย เด็กก็จะต้องได้รับการศึกษาทางด้านศิลปะในมาตรฐานเดียวกับเด็กที่อยู่ในประเทศญี่ปุ่นเพื่อที่ว่าเด็กเหล่านี้จะสามารถกลับเข้ามารับการศึกษต่อในโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่อง และอยู่ในมาตรฐานการจัดการศึกษาอย่างเดียวกัน

ขุนทอง อินทร์ไทย (2531) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นไว้ว่า ปัจจุบันประเทศหลายประเทศได้ให้ความสนใจกับญี่ปุ่นอย่างจริงจัง เช่น ประเทศสิงคโปร์ และจีน มีการส่งเสริมให้เยาวชนไปศึกษาในประเทศญี่ปุ่น หรือแม้แต่ชาวยุโรป และสหรัฐอเมริกาก็ได้ให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น นักวิชาการจากตะวันตกจำนวนมากพยายามศึกษาวัฒนธรรมของญี่ปุ่น ซึ่งแม้ว่าศิลปะตลอดจนความรู้ทั่วไปที่ญี่ปุ่นนำมาใช้ จะมีพื้นฐานมาจากยุโรป และสหรัฐอเมริกา แต่ในปัจจุบันชาวตะวันตกกลับมาศึกษาสิ่งเหล่านี้ไปจากญี่ปุ่น หรือแม้แต่ประเทศไทย ในด้านหลักสูตรศิลปะศึกษาบางส่วนก็ยังได้รับอิทธิพลจากญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน (วิรุฬ ตั้งเจริญ, 2531)

ฟอสเตอร์ (Foster, 1990) ได้แสดงความคิดเห็นว่า "ญี่ปุ่นเป็นชนชาติหนึ่งที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การศึกษา รวมถึงสามารถสืบสานมรดกทางประเพณีและศิลปวัฒนธรรม มาจนถึงปัจจุบัน สิ่งเกิดได้จากเรื่องราวที่

*ยามางูจิ มาริโกะ อาจารย์ประจำวิชาวาดเขียนและงานฝีมือของโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น

ปรากฏในภาพวาดระบายสีของคนญี่ปุ่น ที่สะท้อนถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว และการสืบทอดศิลป-วัฒนธรรม ๗ ที่คงอยู่ได้เป็นระยะเวลายาวนาน ในขณะที่เดียวกันประเทศอเมริกาต้องหันกลับมามอง และศึกษาถึงความสำเร็จเหล่านี้จากญี่ปุ่น โดยสังเกตุพบว่า ศิลปศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ได้มีการใช้แบบเรียนทางศิลปะที่จัดขึ้นสำหรับเด็กในระดับชั้นต่าง ๆ ซึ่งช่วยทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านทักษะในการสร้างภาพ การปั้น และศิลปะอื่น ๆ อีกมากมาย"

ดังจะเห็นได้ว่า ศิลปศึกษาของประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้รับความสนใจหลาย ๆ ประเทศ ถึงแม้แต่เมื่อนั้นประเทศญี่ปุ่น จะได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากประเทศตะวันตกก็ตาม แต่ปัจจุบันประเทศเหล่านั้นกลับหันมาสนใจและศึกษาศิลปะของญี่ปุ่น เพื่อนำไปพัฒนาและปรับปรุงให้กับประเทศของตน ส่งผลให้ทางภาครัฐบาลของประเทศญี่ปุ่นนั้น ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและได้สนับสนุนการเรียนการสอนศิลปะโดยมีการส่งเสริมให้ผู้ใหญ่ ตระหนักถึงความสำคัญเหล่านี้ด้วย

แนวคิดหลักของศิลปศึกษาในประเทศญี่ปุ่น มุ่งเน้นให้เด็กใช้สื่อการเรียนและอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้หลาย ๆ ประเภท ในด้านการวาดภาพนั้น มุ่งเน้นให้เด็กแสดงออกซึ่งความรู้สึก ความคิดและจินตนาการ เพื่อเสริมสร้างทักษะและก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในตอนแรกและให้เด็กรู้จักชื่นชมว่าอะไรคือสิ่งที่ดี ที่งดงาม พัฒนาความสามารถที่จะชื่นชม ประเมิน ทาหรือสร้างและพัฒนาในตอนต่อมา รวมถึงให้เด็กได้เข้าใจและตระหนักในศิลปะประจำชาติของตนเองและประเทศอื่น ๆ ด้วย กล่าวโดยสรุปถึงแนวคิดหลักของศิลปศึกษาในประเทศญี่ปุ่น ได้ดังนี้ (Unesco, 1972)

1. ผู้ใหญ่ควรปล่อยให้เด็กแสดงออกถึงลักษณะเฉพาะตัว และความคิดสร้างสรรค์ ออกมาอย่างเต็มที่ ไม่ควรขัดขวางแนวความคิด และเทคนิควิธีการของเขา ถ้าเป็นเช่นนั้นได้เด็กจะมีพัฒนาการทางความสามารถพิเศษ และมีทัศนคติที่ดีงามด้วย
2. การปฏิบัติงานทางศิลปะนั้นสามารถสร้างความเข้าใจ และเข้าใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไปได้ รวมถึงสามารถติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันได้ ซึ่งนับว่าเป็นสื่อที่พิเศษอย่างหนึ่ง
3. การศึกษาผ่านทางศิลปะ มีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนา อารมณ์และจิตใจให้ประสานสอดคล้องกันได้

จากแนวคิดหลักของศิลปศึกษาของประเทศญี่ปุ่นดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการเรียนการสอน ศิลปศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งทางโรงเรียนสมาคม

ไทย-ญี่ปุ่นได้นำแนวทางดังกล่าวนี้ มาปฏิบัติด้วยเช่นกัน โดยการเรียนการสอนของประเทศญี่ปุ่นนั้นจะ เน้นที่ตัวนักเรียน เป็นสำคัญ และมีครูผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะแนวทางให้กับเด็กของตน เริ่มต้นจากการชี้แนะแนวทางการทำกิจกรรม มุ่งเน้นให้เด็กสร้างสรรค์ผลงานด้วยตัวเอง อย่างเต็มที่ โดยไม่ขัดขวางความคิด จินตนาการของเด็ก เพราะครูมีบทบาทในการแนะนำชี้แนวทางอันพอสมควรและไม่ครอบงำความคิดของนักเรียน ส่วนภายในห้องเรียนนั้นจะมีนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน เด็กสามารถปฏิบัติงานตามความคิดสร้างสรรค์ของแต่ละคน โดยมีครูคอยเตรียมแนวทางการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมเท่านั้น ซึ่งกิจกรรมที่ครูเตรียมเป็นกิจกรรมที่จะกระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการ อันเป็นพื้นฐานของการเป็นนักคิดนักสร้างสรรค์ต่อไปได้ นอกจากกิจกรรมที่ครู เป็นผู้กำหนดหัวข้อที่สามารถกระตุ้นให้เด็กเกิดจินตนาการจากประสบการณ์ส่วนตัวแล้ว ยังรวมไปถึงการเปิดโอกาสให้เด็กทำงานตามหัวข้อที่ตนเองคิดขึ้นมาได้ด้วย โดยสรุปแล้วก็คือ การเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ นั้น เปรียบได้กับการที่มีครูเป็นผู้ยุ่งคำชี้ทางด้านวิชาการและมีเด็กเป็นผู้นำ และปฏิบัติไปตามจินตนาการที่ตนเองมีอยู่ (日本児童美術 研究会：図画工作 4, 平成 4 年)

โจนส์และดาเวนพอร์ต (Jones and Davenport, 1996) ได้ให้การสนับสนุนข้อมูลดังที่กล่าวไปข้างต้นว่า "การเรียนการสอนศิลปะในโรงเรียนประถมศึกษาของประเทศญี่ปุ่นนั้นจะ เน้นที่กระบวนการเรียนรู้ในขั้นตอนการทำงานของเด็กมากกว่าการพิจารณาผลงานสำเร็จในขั้นตอนสุดท้าย เนื่องจากเขามีความเชื่อที่ว่า เด็กจะมีการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว ดังนั้นในกระบวนการทำงานศิลปะนั้นเด็กจะสามารถเรียนรู้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและสามารถค้นหาจุดบกพร่องแล้วแก้ปัญหาด้วยตนเองจนสำเร็จได้ โดยที่ครูเพียงแต่เป็นผู้ชี้แนะแนวทางการทำกิจกรรมมาให้กับเด็กเท่านั้น"

แนวทางการเรียนการสอนศิลปะของประเทศญี่ปุ่น ยังให้ความสำคัญกับการสอนในชั้นเรียน ซึ่งนับเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ครูศิลปะของเขาตระหนักและคิดคำนึงอยู่เสมอ การสอนที่สำคัญอันดับแรกที่ยึดเป็นแนวทางคือ การสร้างความไว้วางใจ หรือการสร้าง ความคุ้นเคยให้กับผู้เรียน ซึ่งสิ่งนี้จะส่งผลให้การเรียนการสอนศิลปะบรรลุจุดประสงค์ได้ อันดับต่อไปคือการทบทวนแสวงหาความรู้ และการเตรียมการสอนให้พร้อมอยู่เสมอ การที่ครูพยายามศึกษาคิดค้นหาวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนก็เป็นสิ่งที่ครูศิลปะปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพราะถือว่าสิ่งเหล่านี้สามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รวมทั้งทำให้ครูกับการสอนของครูมีพัฒนาการก้าวหน้าต่อไป อีกทั้งครูผู้สอนศิลปะยังหมั่นคอยปรับปรุงพัฒนาการสอนและเนื้อหาการสอนของตนให้ใหม่และทันสมัยอยู่เสมอด้วย

นอกจากนี้แล้ว การจัดบรรยากาศ การสร้างสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ก็เป็นสิ่งสำคัญที่สนับสนุนการสอนของครูด้วย เพราะทางประเทศญี่ปุ่นถือว่า สิ่งแวดล้อมนั้นมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของเด็ก ซึ่งจะเป็นไปโดยธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เด็กจะซึมซาบรับรู้เข้าไป ทำให้เด็กมีประสบการณ์ทางศิลปะซึ่งส่งผลต่อความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการของเขาทั้งหมดนี้ เด็กสามารถแสดงออกให้ปรากฏได้ในงานศิลปะ หรือแม้แต่งานสร้างสรรค์อื่น ๆ ก็ตาม

อย่างไรก็ตาม การสร้างกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ รวมถึงการสอนที่ผิดวิธีของครูนั้น ทำให้จินตนาการของเด็กลดลง เป็นการสกัดกั้นการแสดงออกของเด็ก ฉะนั้นแนวทางที่ครูยึดถือปฏิบัตินั้นมักเน้นให้เด็กมีโลกแห่งความคิดของตนเอง คิดอย่างที่เด็กคิด ไม่ใช่คิดอย่างที่ครูคิด สิ่งเหล่านี้เอง ทำให้เด็กเกิดความซาบซึ้งไปกับศิลปะ และแลดูสดใส มีชีวิตชีวา ซึ่งก็นับว่าเป็นจุดที่ประสบความสำเร็จอย่างมาก ในด้านศิลปศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้เมื่อสิ้นสุดในทางการเรียนการสอนแต่ละครั้ง ครูศิลปะจะมีการสำรวจและประเมินผลการเรียนการสอนของทั้งตัวนักเรียนและตัวครูผู้สอนเอง โดยมีการพัฒนาปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปทั้งเทคนิค วิธีสอน กิจกรรม หรือแม้กระทั่งบรรยากาศ สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ซึ่งต่างก็มีส่วนกระตุ้น ส่งเสริมและพัฒนาความคิดของเด็กให้ก้าวหน้า และมีการแสดงออกทางศิลปะที่พัฒนาไปสูงขึ้นต่อไปได้อย่างรวดเร็ว (日本児童美術研究会：
図画工作 4 , 平成 4 年)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

เป้าหมายของการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษา

ที่มา : 日本児童美術 研究会 : 図画工作 4 , 平成 4 年

จากการเล็งเห็นถึงความสำคัญของศิลปศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ที่ทางภาครัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญดังกล่าว และเพื่อเด็กทุกคนจะได้รับการศึกษาในมาตรฐานเดียวกันทางกระทรวงศึกษาฯ จึงได้กำหนดหนังสือแบบเรียนสำหรับเด็กขึ้น ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การวาดภาพระบายสี การปั้น การพิมพ์ภาพ เป็นต้น โดยมีการเริ่มใช้กันในปีพุทธศักราช 1910 (Foster, 1990) การจัดทำหนังสือแบบเรียนทางศิลปะนี้มีการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยแต่ละหน้าประกอบไปด้วยเนื้อหา กิจกรรม และภาพประกอบที่แสดงตัวอย่างผลงานของเด็กและวิธีการทำอยู่ภายในหน้าเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการใช้เป็นแนวทางประกอบการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียน อีกทั้งยังบรรจุเนื้อหาความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ เพื่อให้เด็กศึกษา เรียนรู้ ผลงานของศิลปินในประวัติศาสตร์ที่มีชื่อเสียง แล้วคัดสรรมาสร้างเป็นผลงานเลียนแบบศิลปินทั้งตะวันออกและตะวันตกเหล่านั้น เช่น พอล เซซาน วินเซนต์ แวนโก๊ะ หรือศิลปินญี่ปุ่นที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก เช่น อิโรชิเกะ และโฮคุไซ นอกจากนี้แล้วเนื้อหาสาระในหนังสือแบบเรียน ยังเน้นหนักถึงการให้เด็กได้รับความรู้ เป็นลำดับตั้งแต่ขั้นต้นไปจนถึงขั้นที่สูงขึ้นด้วย หนังสือแบบเรียนตามหลักสูตรศิลปศึกษาของประเทศไทย จะมีการพิจารณาตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงอยู่อย่างสม่ำเสมอ ทุก ๆ 3 ปี โดยมีคณะกรรมการในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ ประกอบไปด้วยผู้เชี่ยวชาญในสายอาชีพนี้หลายคนเป็นผู้พิจารณา ทั้งนี้เพื่อทันต่อสภาพสังคมและเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2529; Foster, 1990)

หนังสือแบบเรียนทางศิลปะดังกล่าวนี้ ถือเป็นเป็นหลักสูตรแม่บทที่ได้กำหนดไว้เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนศิลปะ เด็กทุกคนจะได้รับประสบการณ์จากกิจกรรม การเรียนการสอนที่เหมือนกัน และเป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่ระบุไว้เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้ทางโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่นซึ่งเป็นโรงเรียนญี่ปุ่นในประเทศไทย จึงได้รับมาตรฐานทางการศึกษาตามหลักสูตรแม่บทของกระทรวงศึกษาฯ ดังกล่าวด้วยเช่นกัน

หลักสูตรศิลปศึกษาในระดับประถมศึกษาของประเทศไทย

หลักสูตรการเรียนการสอน วิชาวาดเขียนและงานฝีมือ ในระดับประถมศึกษาของประเทศไทยที่จะนำเสนอต่อไปนี้ โรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่นได้ร่วมใช้หลักสูตรดังกล่าวด้วย โดยมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตรดังนี้

"เพื่อพัฒนาพื้นฐานความคิดสร้างสรรค์ โดยผ่านทางกิจกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกมาให้เห็นโดยยาให้เด็ก ๆ มีโอกาสได้รับประสบการณ์ที่เพลิดเพลิน จากการแสดงออกของตนเอง พัฒนาการให้เด็ก ๆ มีอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ที่เพียบพร้อมสมบูรณ์ ปลุกจิตสำนึกในคุณค่าประโยชน์ของสิ่งแวดล้อม และศิลปะประจำชาติ โดยตามโรงเรียนจะมีครูคอยจัดศิลปศึกษาที่จะช่วยพัฒนา ความเป็นปัจเจกของผู้เรียนโดยสะท้อนถึงความเจริญของชุมชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย"

(Directory of Curricula, 1983 อ้างถึงใน นิทรรศการ ภาพเขียนเด็ก จากทั่วโลก ; วัลย์ มาศจรัส, 2528)

วัตถุประสงค์นี้เป็นเป้าหมายกว้าง ๆ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 6 ที่ใช้กันอยู่ปัจจุบัน และมีจุดมุ่งหมายสำหรับวิชาวาดเขียนและงานฝีมือ ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2, 3-4, 5-6 ดังต่อไปนี้ (日本児童美術 研究会 : ずがこう さく 1 , 2 , 3 , 4 , 5 , 6 , 平成 4 年 ; 日本児童美術 研究会 : 図画工作 3 , 4)

หลักสูตรประถมศึกษาปีที่ 1-2

จุดมุ่งหมาย

1. นักเรียนเกิดความสุขสนานเพลิดเพลิน ในการสร้างสรรค์กิจกรรมต่าง ๆ ทางศิลปะด้วยวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ
2. นักเรียนมีความมั่นใจในการแสดงออกตามรูปแบบที่ต้องการ รู้จักชื่นชม และภูมิใจในผลงานของตน
3. นักเรียนรู้จัก พินิจพิจารณาและชื่นชมต่อผลงานทางศิลปะ
4. นักเรียนได้เห็นความแตกต่างระหว่างรูปทรงสองมิติ และสามมิติ

เนื้อหากิจกรรม

1. การวาดภาพ ระบายสี
 - 1.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการรู้จักบังคับมือให้มีลีลา จังหวะ และการทำให้สี
 - 1.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการใช้จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์
 - 1.3 กิจกรรมเกี่ยวกับการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากประสบการณ์และนิทานวาดเป็นภาพระบายสี ตามความถนัดและความสนใจ
2. การปั้น
 - 2.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการปั้น รูปทรงแบบง่าย ๆ ด้วยดินเหนียว กระดาษหรือวัสดุที่เปลี่ยนรูปทรงได้ เช่น รูปทรงอิสระ คน สัตว์ เป็นต้น
 - 2.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบสามมิติ
3. การพิมพ์ภาพ
 - 3.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์ด้วยเทคนิควิธีง่าย ๆ เช่น ใช้ลูกกลิ้ง ใช้มือหรือเท้า และใช้วัสดุที่มีผิวหยาบ
 - 3.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์ ด้วยกระดาษ เช่น การฉีก ตัด เป็นภาพ
4. การสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ
 - 4.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการพับ ม้วน ตัด ฉีก กระดาษเป็นรูปแบบสองมิติหรือสามมิติ เช่น การทำบายศรี การต่อกล่อง การทำของเล่น ของใช้ ฯลฯ
 - 4.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการ สร้างสรรค์ผลงาน บนพื้นดินหรือพื้นทราย
 - 4.3 กิจกรรมเกี่ยวกับการนำวัสดุเหลือใช้มาตกแต่งและสร้างสรรค์นากลับมาใช้ใหม่ เป็นของเล่น และของใช้
 - 4.4 กิจกรรมเกี่ยวกับ การนำวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์ ประกอบเรื่องราวในนิทาน

หลักสูตรประถมศึกษาปีที่ 3-4

จุดมุ่งหมาย

1. นักเรียนเกิดความสุขสนานเพลิดเพลิน ในการใช้จินตนาการ ประสบการณ์ และความรู้สึกลงในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ
2. นักเรียนรู้จักสัมผัสกับสิ่งสวยงามต่าง ๆ จัดสรรสิ่งเหล่านั้น ออกมาสร้าง-สร้งงาน ตามความสามารถของแต่ละคน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของตนให้สูงขึ้น
3. นักเรียนมีความชื่นชม และซาบซึ้งในผลงานศิลปะของตนและผู้อื่น รวมถึงสามารถแยกแยะผลงานทางศิลปะต่าง ๆ ได้
4. นักเรียนเข้าใจลักษณะรูปทรงสองมิติและสามมิติ

เนื้อหากิจกรรม

1. การวาดภาพ ระบายสี
 - 1.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการใช้จินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ที่สูงขึ้น
 - 1.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ จากประสบการณ์ และนิทาน วาดเป็นภาพระบายสี
 - 1.3 กิจกรรมเกี่ยวกับการวาด ตามความเคลื่อนไหว ท่าทางสีลาของคน
 - 1.4 กิจกรรมเกี่ยวกับการทดลองด้วยสี และเทคนิคต่าง ๆ
 - 1.5 กิจกรรมเกี่ยวกับการออกแบบเส้น รูปแบบ และสี
 - 1.6 กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดระยะวัตถุ คน และสิ่งของ
2. การปั้น
 - 2.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการปั้น โดยสังเกตจากการเคลื่อนไหว ท่าทางสีลา
ของคน
 - 2.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการเชื่อมโยง การมีความสัมพันธ์กันของคน สัตว์
สิ่งของ
 - 2.3 กิจกรรมเกี่ยวกับการปั้น คน สัตว์ สิ่งของประกอบเรื่องราวในนิทาน

2.4 กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างรูปแบบสามมิติ เช่น การปั้นกระดาษ การปั้นดินกระดาษ งานโครงสร้างจากขวด หรือกระดาษกล่อง

3. การพิมพ์ภาพ

3.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์ ด้วย การแกะไม้ และการออกแบบแม่พิมพ์ด้วยเทคนิคอื่น

4. การสร้างจากวัสดุต่าง ๆ

4.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างความสนุกสนาน ด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น กิจกรรมพื้นดิน กิจกรรมการรู้เรื่องสี

4.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการสร้างภาพปะด้วยวัสดุจริง หรือกระดาษสี

4.3 กิจกรรมเกี่ยวกับการนำวัสดุจากธรรมชาติ หรือวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์เป็นผลงาน สองมิติหรือสามมิติ

5. งานจักสาน

5.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการสานและการทอ ด้วยวัสดุจากธรรมชาติ ฝ้ายหรือกระดาษ ให้เป็นของเล่น เครื่องประดับ และเครื่องแต่งกาย

หลักสูตรประถมศึกษาปีที่ 5-6

จุดมุ่งหมาย

1. นักเรียนสร้างสรรค์ผลงานด้วยเทคนิควิธีการที่สูงขึ้น และมีจินตนาการที่กว้างไกล
2. นักเรียนรู้จักสัมพันธ์กับสิ่งสวยงามต่าง ๆ คิดสรรสิ่งเหล่านั้น ออกมาสร้าง-สรรค์งาน ตามความสามารถของแต่ละคน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของตนให้สูงขึ้น
3. นักเรียนมีความชื่นชมและซาบซึ้งในผลงานศิลปะของตนและผู้อื่น รวมถึงสามารถตัดสินและแยกแยะผลงานทางศิลปะได้
4. นักเรียนเข้าใจลักษณะรูปทรงสองมิติและสามมิติ

เนื้อหากิจกรรม

1. การวาดภาพระบายสี
 - 1.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการถ่ายทอดจากประสบการณ์และเรื่องราวต่าง ๆ ที่ประทับใจหรือที่ได้พบเห็นมา
 - 1.2 กิจกรรมเกี่ยวกับรูป และพื้น การผสมกันของรูปและพื้น
 - 1.3 กิจกรรมเกี่ยวกับการทดลองด้วยสี และเทคนิคต่าง ๆ
 - 1.4 กิจกรรมเกี่ยวกับแสงสว่าง และความแตกต่างของน้ำหนักอ่อนแก่ของ
 - 1.5 กิจกรรมเกี่ยวกับทัศนียภาพ เช่นการมองจากที่สูงลงมา และการมองจากที่ต่ำขึ้นไป
 - 1.6 กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดระยะวัตถุ คน และสิ่งของ
 - 1.7 กิจกรรมเกี่ยวกับการวาดตามความเคลื่อนไหว ทำทางลีลาของคน
 - 1.8 กิจกรรมเกี่ยวกับการวาดภาพประกอบ คำอธิบายในหนังสือ
2. การปั้นและแกะสลัก
 - 2.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการขึ้นรูป การปั้น ตามวิธีการที่เหมาะสม เช่น ปั้นรูปด้วยกระดาษหนังสือพิมพ์ ขวด เป็นต้น
 - 2.2 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการปั้นดินเหนียวและดินกระดาษแสดงอิริยาบถของคนในขณะที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการแสดงออกด้วยสีหน้าท่าทาง
 - 2.3 กิจกรรมที่เกี่ยวกับการแกะสลักด้วยวัสดุจากธรรมชาติ เช่น ไม้และหิน
3. การพิมพ์ภาพ
 - 3.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการพิมพ์ภาพด้วยกระดาษ และวัสดุอื่น ๆ เช่น ไหมพรหม ผ้าลูกไม้และวัสดุอื่น ๆ เช่น ไหมพรหม
 - 3.2 กิจกรรมเกี่ยวกับ การพิมพ์ภาพด้วยการแกะไม้
4. งานสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ
 - 4.1 กิจกรรมเกี่ยวกับการนำวัสดุเหลือใช้มาสร้างสรรค์ผลงานสามมิติ
 - 4.2 กิจกรรมเกี่ยวกับการนำกระดาษ เศษวัสดุ ไม้ มาประดิษฐ์เป็นของใช้หรือของเล่นที่เคลื่อนที่ได้
 - 4.3 กิจกรรมเกี่ยวกับงานโครงสร้าง

ตารางที่ 2 เนื้อหาวิชาวาดเขียนและงานฝีมือ ระดับชั้นประถมศึกษา ของประเทศญี่ปุ่นตามระดับชั้นต่าง ๆ

ลำดับ	เนื้อหา/กิจกรรม	ป.1	ป.2	ป.3	ป.4	ป.5	ป.6
1.	การวาดภาพระบายสี	/	/	/	/	/	/
2.	การปั้น	/	/	/	/	/	/
3.	การพิมพ์ภาพ	/	/	/	/	/	/
4.	การออกแบบสร้างสรรค์จากวัสดุต่าง ๆ	/	/	/	/	/	/
5.	การรู้คุณค่าและชื่นชมศิลปะ	/	/	/	/	/	/
6.	การสาน-ถักทอ				/		
7.	การแกะสลัก					/	

จากการศึกษาจุดมุ่งหมายและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาในระดับประถมศึกษาของประเทศไทย และของโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น ในประเทศไทย ได้พบว่ามี การจัดกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในการสร้างสรรค์งานศิลปะ ส่งเสริมให้เด็กรู้จักสังเกตสิ่งต่าง ๆ รอบตัว และให้มีความรู้ทางศิลปะในขั้นพื้นฐาน เช่น ให้เด็กศึกษาและสังเกตลักษณะรูปร่างรูปทรงสองมิติและสามมิติ ในการวาดภาพระบายสีจะเน้นให้เด็กรู้จักการบังคับใช้มือเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวจากประสบการณ์ จากการใช้จินตนาการต่าง ๆ ที่ได้รับจากการฟังนิทาน ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาระดับชั้นต่อไป ส่วนกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับชั้นที่สูงขึ้น จะมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่สูงขึ้นตามลำดับ โดยให้เด็กสร้างสรรค์ผลงานด้วยการทดลองเทคนิควิธีการหลาย ๆ วิธีให้เด็กมีโอกาสสัมผัสกับธรรมชาติ ได้ฝึกการสังเกตให้มากขึ้น ให้เรียนรู้เกี่ยวกับแสงสว่าง ความแตกต่างของน้ำหนักอ่อนแก่ของสี หลักการวาดภาพทัศนียภาพที่มองจากที่สูง และจากที่ต่ำ การจัดระยะเวลาวัตถุ คน สิ่งของให้มีลักษณะบังและทับซ้อนกัน การวาดภาพประกอบหนังสือ และการเรียนรู้ในเรื่องเกี่ยวกับศิลปะตะวันตก และศิลปะตะวันออก

ฟอสเตอร์ (Foster, 1990) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะของประเทศญี่ปุ่นโดยทำการศึกษาและสำรวจหนังสือแบบเรียนและได้พบว่า ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น เด็กจะได้รับการปลูกฝังทักษะหลายด้านเช่น ทักษะในการสังเกตุสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว ทักษะในการวาดภาพคน เป็นต้น เมื่อเด็กอยู่ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เด็กจะผ่านพัฒนาการขั้นขีดเขียนมาแล้ว และพบว่าเด็กสามารถใช้จินตนาการในการวาดภาพเลือกหัวข้อในการวาดภาพได้ ซึ่งเด็กอเมริกันจะปฏิบัติเมื่อชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 หรือ 3 แล้วเท่านั้น ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เด็กญี่ปุ่นจะวาดภาพคนเป็นลักษณะการวาดแบบเห็นเค้าโครงรอบ นอกยังไม่มียรายละเอียดภายในชัดเจนมากนัก เมื่อชั้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เด็กจะได้รับการปลูกฝังทักษะการวาดภาพคนที่มีลักษณะท่าทางหลาย ๆ ท่าทาง เช่น นั่ง คุกเข่า นิ่ง ขัดสมาธิและนอนราบ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการฝึกให้เด็กมีทักษะในการวาดภาพเหมือนสิ่งของในธรรมชาติ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ สัตว์ ฯลฯ และเมื่อเด็กโตขึ้นไปในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทักษะที่เด็กจะต้องเรียนรู้ ได้แก่ การวาดภาพคนที่มีความซับซ้อนมากขึ้น กล่าวคือ นอกจากจะต้องวาดภาพคนที่มีลีลาท่าทางหลาย ๆ ท่าทางแล้ว จะต้องมีการนำการจัดองค์ประกอบเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น การจัดวางภาพเด็กผู้ชาย 3 คนยืนกอดอก โดยให้ยืนบังซ้อนกันอยู่ ในเรื่องนี้แสดงให้เห็นถึงการแก้ไขปัญหาวาดภาพบังทับซ้อนกันของวัตถุให้กับเด็กได้เป็นอย่างดี

จากการสัมภาษณ์ อาจารย์ ยามางูจิ มาริโกะ อาจารย์ประจำวิชาวาดเขียนและงานฝีมือของโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น (ยามางูจิ มาริโกะ 16 กุมภาพันธ์ 2537 : สัมภาษณ์) ได้กล่าวสอดคล้องกันว่า ประเทศญี่ปุ่นจะมีการกำหนดเนื้อหาวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอนศิลปะศึกษาไว้เป็นแนวทางให้ครูและนักเรียนปฏิบัติ โดยเนื้อหาของหลักสูตรจะมีการเพิ่มพัฒนาการในกิจกรรมแต่ละประเภทให้สูงขึ้นตามวุฒิภาวะของเด็ก และครูผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับเด็กครบทั้งหมดตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ อาจมีการปรับหรือสอดแทรกเนื้อหาวิชาให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้ แต่จะต้องไม่ขัดกับหลักสูตรแม่บทที่กระทรวงศึกษาฯ กำหนดไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางศิลปะที่เจริญงอกงามเป็นลำดับขึ้นไปอย่างถูกต้อง ตามมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนที่กำหนดไว้

สำหรับลักษณะการวาดภาพและการระบายสีของเด็กญี่ปุ่นได้มีนักวิชาการและบุคคลผู้เกี่ยวข้องกับแวดวงศิลปะได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับเรื่องนี้หลายท่านด้วยกัน

ฟารูคี (Farooqi, 1991) ศิลปินและผู้บริหาร "National Gallery of Modern Art" ในประเทศอินเดีย ได้กล่าวว่า ภาพวาดของเด็กญี่ปุ่นเป็นตัวอย่างที่ดีแก่เด็กทั่ว ๆ ไปในเรื่องของการใช้สี มีทั้งการใช้สีนุ่มนวลดูกลมกลืน หรือแม้แต่การใช้สีสดใสไปตามจินตนาการที่คิดขึ้น และการจับลักษณะท่าทางการวาดภาพคนได้ดี

คาวาคิตะ (Kawakita, 1991) ประธานของ "Yokohama Art Foundation" กล่าวว่า ภาพวาดระบายสีของเด็กญี่ปุ่นส่วนใหญ่มักจะใช้สีนุ่มนวลและรายละเอียดในภาพดูมีชีวิตชีวา สะท้อนให้เห็นว่าเด็กกำลังมีความสุขและมีสุนทรีย์ภาพในการมองสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวซึ่งในลักษณะนี้เด็กญี่ปุ่นจะมีมากกว่าเด็กต่างประเทศทั่ว ๆ ไป

ฮอนมะ (Honma, 1991) ผู้บริหาร "Museum of Modern Art" ของจังหวัดไซตะมะ ประเทศญี่ปุ่น กล่าวว่าไว้ว่า เด็กญี่ปุ่นส่วนใหญ่มักวาดภาพในเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน โดยวาดภาพแบบรูปถ่ายระยะใกล้เพื่อให้เห็นหน้าชัดจนเต็มรูป (Closed up) ซึ่งแตกต่างจากการวาดภาพของเด็กในทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประเทศอื่น ๆ ที่มีจะวาดภาพชีวิตที่เกี่ยวกับผู้คนโดยมีคนมากมายอยู่ในภาพ

โคคุริเยว (Kokuryo, 1993) ศิลปินผู้เป็นสมาชิกของ "The Japan Art Academy" กล่าวว่า เด็กญี่ปุ่นทั่วไปถูกปลูกฝังมาหัดกล้าคิด กล้าแสดงออก ในการวาดภาพระบายสี ดังนั้นการใช้เส้นและการเลือกใช้สีของเด็กจึงมีลักษณะที่ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดี สามารถวาดเส้นที่คมชัดมั่นคง สามารถใช้สีที่มีการผสมสีและบ้างก็ใช้สีตามจินตนาการของตนเองได้

เบิลอีเกอร์และมาร์รา (Bleiker and Marra, 1993) ได้ทำการศึกษาภาพวาดระบายสีของเด็กญี่ปุ่นและอเมริกัน พบว่า เด็กญี่ปุ่นจะวาดวัตถุที่เป็นลักษณะสามมิติมากกว่าเด็กอเมริกัน และสามารถวาดภาพคนที่แสดงสัดส่วนอวัยวะของร่างกายได้ชัดเจนมากกว่าอีกด้วย อีกทั้งเมื่อมีการกำหนดหัวข้อในการวาดภาพเด็กญี่ปุ่นจะแสดงความคิดจินตนาการโดยการวาดสิ่งต่าง ๆ เพิ่มเติมจากหัวข้อที่กำหนดไว้ได้

ในเรื่องดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการกล้าคิดและกล้าแสดงออกของเด็กญี่ปุ่น รวมทั้งการปลูกฝังในเรื่องทักษะให้กับเด็กมาอย่างดี โดยการเรียนการสอนที่นอกเหนือจากการเรียนตามหนังสือแบบเรียนที่ขึ้นเนะ เป็นแนวทางแล้ว ครูผู้สอนสามารถ

พิจารณาตามความเหมาะสมของสภาพท้องถิ่น เช่น มีการพาเด็กไปทัศนศึกษานอกสถานที่ สร้างความประทับใจ ให้เด็กตระหนักและชื่นชมถึงความงามตามธรรมชาติในท้องถิ่นของตน อาจจะมีการพาไปทัศนศึกษาในหลาย ๆ แห่ง เพื่อให้เด็กสั่งสมประสบการณ์จากการไป ทัศนศึกษาแล้วแสดงออกมาในภาพวาดระบายสีของตนได้ (日本児童美術 研究会 : 図画工作 3 , 4 , 平成 4 年) นอกจากนี้ยังมีการปลูกฝังพัฒนาการในด้านการรับรู้ให้กับเด็ก เมื่อพาเด็กไปทัศนศึกษาครูจะสอนให้เด็กฝึกฝนรู้จักการมองความงามตาม ธรรมชาติ แล้วให้เด็กใช้สุนทรียภาพในตัวเขาเองในการมอง ฉะนั้นเด็กฝึกฝนแต่ละคนจึงมี การรับรู้โดยการมองความงามที่แตกต่างกันไป เช่น การมองความงามของบรรยากาศใน ยามเช้าและการมองความงามของบรรยากาศในยามเย็นหรือแม้แต่ความงามของดอกไม้ เด็กฝึกฝนจะมองความงามแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับว่าเด็กจะใช้ความคิด จินตนาการ การรับรู้ และประสบการณ์อย่างไร แล้วเด็กจึงถ่ายทอดหรือแสดงออกมาในการวาดภาพ ของตน (日本児童美術 研究会 : 図画工作 4 , 平成 4 年)

การแสดงออกทางศิลปะ

การแสดงออก เป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของการสร้างสรรค์ทางศิลปะ ผู้ทางาน ศิลปะจะแสดงอารมณ์ และความรู้สึกของตน ขณะสร้างสรรค์งานจนเกิดเป็นรูปทรงที่มีความหมายปรากฏขึ้น ความรู้สึกที่แสดงออกดังกล่าว เป็นสิ่งที่สะสมไว้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มา (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2531) การแสดงออกทางศิลปะจึงเป็นการ แสดงออกตามความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการรับรู้ ความรู้สึกนึกคิด จินตนาการ ความ ชื่นชอบและจุดมุ่งหมายต่างกัน ซึ่งมีผลทำให้เด็กมีความคิดรวบยอดต่อสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน แล้วเลือกและตัดสินใจแสดงออกมาเป็นรูปทรง รูปร่าง สี การจัดองค์ประกอบที่ไม่ซ้ำแบบใคร เพื่อจะสื่อสารกับผู้อื่น (De Francesco, 1958) และการแสดงออกทางศิลปะนี้มักจะมีการ เปลี่ยนแปลง และการเคลื่อนไหวที่สอดคล้องกับวัย สภาพแวดล้อม สภาพสังคมรอบ ๆ ตัวเด็ก ความรู้สึกนึกคิดที่เด็กมีต่อความเป็นไปในสังคม รวมทั้งความต้องการของเด็ก (สุชาติ สุกโกษะ, 2527)

วีรุณ ตั้งเจริญ (2532) กล่าวถึงการแสดงออกทางศิลปะว่าเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็ก ในอันที่จะช่วยสร้างเสริมประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งพลังในตัวนั้นจะเป็นผลไปสู่การรับรู้ การเรียนรู้ และการประพฤติปฏิบัติในทุกอย่าง ด้าน เมื่อศิลปะเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งในการแสดงออกและมีคุณค่าไปสู่พัฒนาการในทุก ๆ ด้าน การแสดงออกทางศิลปะ ในวัยเด็กจึงเป็นการแสดงออกที่ควรได้รับการส่งเสริมให้เป็นไปตามธรรมชาติ

Rudolph (1973) กล่าวว่า การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีนั้นสามารถบ่งบอกถึงความเป็นอยู่ และสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็กว่ามีลักษณะอย่างไร อีกทั้งยังสะท้อนถึงความเจริญเติบโตของเด็กในด้านต่าง ๆ อีกด้วย

การแสดงออกทางศิลปะจึงเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็ก ในอันที่จะช่วยสร้างเสริมประสิทธิภาพหรือพลังในตัวเด็ก ซึ่งพลังนั้นจะส่งผลต่อการรับรู้ การเรียนรู้ และการประพฤติปฏิบัติทุกด้าน ลักษณะการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก จึงแสดงให้เห็นถึงสิ่งต่าง ๆ ในตัวเด็กดังนี้คือ (วีรุณ ตั้งเจริญ, 2526)

1. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงความเติบโต การแสดงออกทางศิลปะของเด็ก โดยเฉพาะการวาดภาพนั้น เมื่อเด็กเริ่มต้นจากการขีดเส้นอย่างวุ่นวายจนค่อย ๆ พัฒนาควบคุมเส้นสายให้เป็นระเบียบขึ้นเรื่อย ๆ เป็นการเริ่มต้นท่าทีของการออกแบบรูปทรง และในวันที่เติบโตขึ้นภาพวาดของเด็กจะพัฒนาสู่ลักษณะการออกแบบไปสู่รูปทรงเลียนแบบธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การแสดงออกทางศิลปะเช่นนี้ย่อมเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงหรือการเติบโตของเด็ก ทั้งด้านร่างกาย การรับรู้ จิตใจ และการแสดงออกในตัวเด็กนั่นเอง

2. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัว เด็กแต่ละคนจะรับรู้หรือมีความรู้สึกตอบรับสิ่งต่าง ๆ แตกต่างกัน เมื่อเด็กสร้างสรรค์งานศิลปะ เขาจะนำความรู้สึกนึกคิดหรือความรู้สึกของตนที่มีต่อสิ่งนั้น ผสมผสานไปกับการรับรู้ที่แตกต่างกันนั้นด้วย ผลงานศิลปะของเด็กแต่ละคนจึงสะท้อนลักษณะเฉพาะตัวหรือสะท้อนบุคลิกของเขาอย่างเด่นชัด

3. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงการติดต่อสื่อสาร ในขณะที่เด็กวาดภาพตามพัฒนาการทางธรรมชาติของเขา รูปแบบยุ่งเหยิงที่เด็กใช้ เป็นสัญลักษณ์ คน ต้นไม้ บ้าน ดวงอาทิตย์ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่เขาชอบ ภาพที่ปรากฏเหล่านี้จะสื่อสารความรู้สึกนึกคิดบรรยายประสบการณ์ และจินตนาการของเขา การวาดภาพของเด็กจึงมีสภาพเป็นการสื่อสารข้อมูลต่าง ๆ ด้วยสัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานศิลปะ ซึ่งอาจมีคุณค่ามากกว่าการบอกเล่าใด ๆ

4. การแสดงออกที่ชี้ให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึก การที่เด็กได้ทำงานศิลปะและได้แสดงออกทางศิลปะนั้น เด็กจะแสวงหาหนทางเฉพาะตนด้วยการแสดงอารมณ์และความรู้สึกนึกคิดในผลงานของตนอาจจะด้วยการเน้น หรือขยายขนาดของสิ่งที่ตัวเองเห็นว่ามี ความสำคัญ เป็นการลดความคับข้องใจและการระบายความรู้สึกเก็บกดของเขาเองได้ด้วย อย่างไรก็ตาม การแสดงออกทางศิลปะของเด็กนั้นจะมีกระบวนการต่อเนื่องกัน จากวัยหนึ่งไปสู่อีกวัยหนึ่ง หรือเรียกว่า "พัฒนาการทางศิลปะ" ซึ่งในแต่ละวัยนั้นจะมี ลักษณะเฉพาะปรากฏอยู่ในผลงานซึ่งพัฒนาการดังกล่าวนี้ จะดำเนินไปช้าหรือเร็ว ขึ้นอยู่กับ พื้นความสนใจ ความสามารถทางศิลปะ สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว รวมถึงการปลูกฝังและ สนับสนุน ส่งเสริมการเรียนการสอนให้กับเด็ก พัฒนาการทางศิลปะนี้จะมีลักษณะเป็นสากล เด็กทุกคนไม่ว่าชาติใด ภาษาใด จะมีลักษณะการแสดงออกในด้านกราฟิกหรือระบายสีตาม พัฒนาการทางศิลปะที่คล้ายกัน เพราะฉะนั้นถ้าในกรณีที่พัฒนาการของเด็กถูกสกัดกั้น อัน สืบเนื่องมาจากการอบรมสั่งสอนประสพการณ์ และสิ่งแวดล้อมก็จะส่งผลให้พัฒนาการนั้นขาด ช่วงหรือยุติไปและจะทำให้เด็กมีการแสดงออกที่แตกต่างกันไปด้วย ดังนั้นการจัดประสบการณ์ ที่ดี จึงเป็นวิถีทางอย่างหนึ่งอันที่จะพัฒนาบุคลิกภาพและการแสดงออกทางศิลปะให้กับเด็กได้ (Lowenfeld, 1987 ; พีรพงษ์ กุลพิศาล, 2531 ; เลิศ อานันทนะ, 2523)

ศิลปะศึกษา เป็นวิชาที่จัดประสบการณ์ การเรียนการสอนด้านศิลปะในโรงเรียนให้ กับเด็กตามวุฒิภาวะ เพื่อส่งเสริมให้มีโอกาสแสดงออกอย่างเสรีทางความคิดสร้างสรรค์ จินตนาการ ตามความสนใจ และความถนัดตามธรรมชาติของเด็กแต่ละคน (เลิศ อานันทนะ, 2523) ซึ่งในขณะที่เด็กทำกิจกรรมทางศิลปะศึกษานั้น เด็กจะแสดงออกจากจิตสำนึก (Conscious) ของแต่ละคน ดังนั้นผลงานของเด็กจึงมีความซับซ้อน ยากง่ายแตกต่างกัน สิ่งที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ประกอบด้วย (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2525)

1. พื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็กคือ ความเชื่อ แบบแผนหรือลักษณะการดำเนินชีวิตและกิจกรรมของคนในสังคมศิลปะเด็กจึงเป็นส่วนหนึ่งของ วัฒนธรรมในสังคม ทั้งนี้แง่การสะท้อนถ่ายทอดสภาพของสังคมให้ปรากฏเป็นผลงานศิลปะ และการสร้างสรรค์ศิลปะให้เป็นรูปวัตถุทางวัฒนธรรม

2. พื้นฐานทางสภาพแวดล้อม ที่มีผลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ได้แก่ ธรรมชาติ ผู้คน อาคารบ้านเรือน ฯลฯ สิ่งแวดล้อมเหล่านี้ในฐานะที่มีสภาพเป็นรูปธรรม นับ ว่ามีผลกระทบต่อแสดงออกทางศิลปะเป็นอย่างมาก เพราะสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นสื่อ

ดลใจและ เป็นปัจจัยให้การแสดงออกทางศิลปะโดยเด็กอาจจะเสนอรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ สิ่งแวดล้อม เสนอเหตุการณ์ต่าง ๆ หรือเสนอความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับสภาพของ สิ่งแวดล้อมถ่ายทอดออกมาในผลงาน

3. พื้นฐานทางความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างทางเอกภักตภาพของเด็กแต่ละคน เช่น บุคลิกภาพ สติปัญญา อารมณ์ ความนึกคิด จะมีผลไปสู่การแสดงออกที่แตกต่างกัน ทั้งเรื่องราว รายละเอียด สี ความซับซ้อน เด็กอาจจะเลือกวัสดุอุปกรณ์ที่ต่างกัน แสดงออกด้วยเทคนิคที่ต่างกัน งานศิลปะที่เด็กแสดงออกจึงมีแบบแผนเฉพาะตัวที่สะท้อนความแตกต่างทางเอกภักตภาพของเด็กแต่ละคนโดยเฉพาะ (วีรุณ ตั้งเจริญ, 2525)

นอกจากนี้ ประสบการณ์ก็นับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าอย่างมาก ประสบการณ์จะช่วยให้การแสดงออกเป็นไปอย่างกว้างขวาง และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ประสบการณ์ทางศิลปะในที่นี้พิจารณาได้ 3 ด้านคือ (วีรุณ ตั้งเจริญ, 2532)

1. ประสบการณ์ที่ได้จากการฝึกปฏิบัติ การทำงานที่ต้องมีการผสมผสานระหว่างความคิดและการปฏิบัติเช่นศิลปะ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้จะเกิดขึ้นไม่รู้จบสิ้น เมื่อปฏิบัติงาน ผลงานก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นก็จะมีผลดีต่อการปฏิบัติงาน ครั้งต่อไปอีก ต่างมีผลต่อกันเช่นนี้ เป็นวัฏจักร การเรียนรู้ที่ได้รับก็คือประสบการณ์ฝังแน่นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าหรือเป็นความพร้อมเฉพาะตัวบุคคลที่ควรได้รับการผลักดันให้เกิดขึ้น

2. ประสบการณ์จากการศึกษาผลงานศิลปะ การฝึกปฏิบัติงานศิลปะแต่เพียงด้านเดียวโดยที่ไม่มีการศึกษาให้สัมพันธ์กับการปฏิบัติ ย่อมไม่สามารถผลักดันให้การฝึกปฏิบัติพัฒนาไปได้ดีเท่าที่ควร การดูผลงานศิลปะทั่ว ๆ ไป การดูอย่างชื่นชม คิดวิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์จะเป็นประสบการณ์ที่มีค่าต่อการเรียนรู้ หรือการฝึกปฏิบัติครั้งต่อไปอย่างมาก เพราะการเรียนรู้ทุกอย่างย่อมมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไม่ทางตรงก็ทางอ้อม การศึกษาผลงานศิลปะจึงควรได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องเช่นกัน

3. ประสบการณ์จากสภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมซึ่งหมายรวมถึงสภาพแวดล้อมทางเชิงวัตถุ ทั้งที่เป็นธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น และสภาพแวดล้อมทางเชิงเหตุการณ์ต่าง ๆ การที่ผู้เรียนมีประสบการณ์มาก ได้รู้มากและเห็นมาก ก็ย่อมเปิดโอกาสให้เขาได้คิดมากตามมาด้วย ประสบการณ์จากสภาพแวดล้อมทั้งในแง่รูปแบบ และความคิดย่อมเป็นความพร้อมที่มีความหมายต่อการเรียนรู้ และการแสดงออกทางศิลปะ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการแสดงออกเฉพาะตัว โดยการจัดประสบการณ์ที่ได้อันได้แก่ ประสบการณ์จากที่บ้านและประสบการณ์จากโรงเรียน จะส่งผลให้เด็กมีการแสดงออกทางศิลปะ ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ซึ่งมีคุณค่าและความสำคัญต่อพัฒนาการในทุก ๆ ด้านของเด็ก และเนื่องจากการแสดงออกทางศิลปะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการวาดภาพระบายสีนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม ความเจริญเติบโต ลักษณะเฉพาะตัว การติดต่อสื่อสาร อารมณ์ความรู้สึก และรวมถึงการสั่งสมประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

การวาดภาพระบายสีของเด็ก

กิจกรรมศิลปะทุกประเภทจะช่วยส่งเสริมพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ให้กับเด็กทั้งในด้านสุนทรียภาพ การรับรู้ สติปัญญา อารมณ์ สังคม ร่างกาย การสร้างสรรค์ และเทคนิคการทำงาน (Viktor Lowenfeld, 1987) แต่หนึ่งในกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นฐานสำคัญทางศิลปะศึกษา คือ การวาดภาพระบายสี

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปีพุทธศักราช 2525 คำว่า "วาด" แปลว่า ร่างลวดลายหรือรูปเป็นเค้าโครงขึ้น หรือเขียนเป็นลายเส้น ส่วนคำว่า "ภาพ" หมายถึง สิ่งที่วาดเขียนขึ้นเป็นรูป "ระบายสี" หมายถึง การลงสี แต้มสี หรือป้ายสี เมื่อรวมคำทั้งหมดเข้าด้วยกันเป็นคำว่า "วาดภาพระบายสี" หมายถึง การวาดหรือเขียนขึ้นเป็นรูปแล้วลงสี ซึ่งนับได้ว่าการวาดภาพระบายสีนี้เป็นการแสดงออกที่บริสุทธิ์ต่อทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ทั้งที่เป็นความฝัน เป็นจินตนาการหรือเป็นสิ่งแวดล้อมที่เขาอยู่ (สุชาวดี สุภโกษะ, 2527) เนื่องจากการวาดภาพระบายสีเป็นการสื่อสารอย่างหนึ่งของเด็กในการถ่ายทอดการแสดงออกเฉพาะบุคคล เป็นการแสดงออกตามความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ซึ่งเป็นสิ่งที่สะสมไว้จากประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มา อันได้แก่ ประสบการณ์ที่ได้จากมนุษย์ด้วยกัน เช่น จากพ่อ แม่ ครู หรือเพื่อนจากสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียน บ้านจากเหตุการณ์ต่าง ๆ จากความคิดและจินตนาการ ตลอดจนจากวัตถุสิ่งของต่าง ๆ เป็นต้น (พีระพงษ์ กุลพิศาล, 2531)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2537) กล่าวว่า ภาพเขียนของเด็กนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่จะนำมาซึ่งความเข้าใจอันดี และจะสะท้อนให้เห็นสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความคิดที่บริสุทธิ์ที่มีต่อสังคมที่เด็กอาศัยอยู่ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมด้วย

ประกัสสร นิยมธรรม (2522) กล่าวถึงการวาดภาพระบายสี หรือการขีดเขียนต่าง ๆ ของเด็กว่าเป็นแนวทางหนึ่งที่ใช้ศึกษาความคิดความอ่านของเด็ก ซึ่งผลงานของเด็กจะสื่อให้เห็นความคิดริเริ่มที่หลั่งไหลออกมา ความคิดเชิงประติมากรรมนี้จะสื่อให้เห็นว่าพลังผลักดันทางศิลปะเป็นสากลไม่ว่าจะเป็นเด็กจากเชื้อชาติใด ภาษาใด เด็กจะวาดของอย่างเดียวกันในลักษณะแบบเดียวกัน เมื่ออยู่ในวัยเดียวกัน การเรียนรู้ของเด็กเกี่ยวกับธรรมชาติจากการลากเส้นตั้งแต่เริ่มการวาดครั้งแรกไปยังภาพวาดครั้งหลัง ๆ เด็กทุกคนจะผ่านขั้นตอนการพัฒนาไปในทำนองเดียวกัน ขั้นเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างบุคคล บางคนอาจช้า เร็ว หรือเป็นปกติ ซึ่งเป็นไปตามหลักพัฒนาการโดยทั่วไป

การวาดภาพระบายสีของเด็กนั้นจะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ ตามพัฒนาการหรือวุฒิภาวะของเด็กแต่ละคน โดยเริ่มจากการสร้างมนทัศน์ขั้นต้นง่าย ๆ ก่อน ภาพวาดในระยะแรกของเด็กจึงยังไม่มีความหมาย แต่จะเป็นเพียงการจัดลำดับภาพวาดเท่านั้น เมื่อเด็กเติบโตมีความเจริญทางวุฒิภาวะมากขึ้น เด็กจะเริ่มวาดภาพจากแบบง่าย ๆ ไปสู่แบบที่ซับซ้อนและมีลักษณะรูปธรรมมากขึ้น ความเจริญวัย และประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นของเด็กนี้เอง ทำให้ภาพวาดของเด็กเปรียบเสมือนการแสดงออกทางสุนทรียภาพสำหรับเขา ซึ่งเขาสามารถใช้เทคนิค และวิจารณ์ของตนสอดแทรกในภาพวาดระบายสีของเขาได้ (Harris, 1963)

ประกัสสร นิยมธรรม (2522) กล่าวว่า การจัดวางตำแหน่งของภาพที่เด็กชอบวาดมีอยู่ 17 แบบ ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1. วาดเต็มไปหมดทั้งหน้ากระดาษ
2. เริ่มจากจุดศูนย์กลางบางที่ก็เล็ก บางที่ก็ใหญ่ แต่อยู่ตรงกลางกระดาษ
3. วาดเต็มกระดาษ แต่เว้นช่องว่างบริเวณขอบกระดาษไว้เป็นกรอบ
4. วาดอยู่ในแนวเส้นตั้ง โดยใช้กระดาษเพียงครึ่งเดียว
5. วาดอยู่ในแนวเส้นนอน โดยใช้กระดาษเพียงครึ่งเดียว
6. วาดภาพทั้งสองข้างนอกกระดาษอย่างมีความสมดุลย์
7. วาดภาพอยู่ในเส้นทะแยงมุม ลักษณะการวาดจะอยู่ในกรอบรูปสามเหลี่ยม

8. วาดภาพอยู่ในลักษณะเส้นทแยงมุม แต่เส้นจะสั้นออกมาทางอีกครึ่งหนึ่งของเส้นทแยงมุม
9. วาดภาพอยู่ในแกนกลางของเส้นทแยงมุม และกระจายไปอย่างราบเรียบสม่ำเสมอ
10. ภาพที่วาดออกมาจะปรากฏสองในสามส่วนของกระดาษจะเห็นเส้นที่เขียนแยกจากกันอย่างเด่นชัด
11. ภาพจะอยู่ในกระดาษเพียงหนึ่งส่วนสี่ โดยอยู่มุมใดมุมหนึ่งของกระดาษ
12. ภาพจะแผ่กระจายมุมหนึ่งเป็นรูปพัด อีกมุมหนึ่งว่างเปล่า
13. ภาพจะอยู่ในแนวโค้งโดยใช้มุมสามด้านของกระดาษ
14. ภาพจะอยู่ในแนวโค้งโดยใช้มุมสามด้านของกระดาษ
15. ภาพจะปรากฏในรูปปิรามิด โดยเริ่มจากมุมสองมุม อีกสองมุมว่างเปล่า
16. ภาพจะพาดในลักษณะเป็นแถบแนวนอน หรือ แนวตั้ง
17. ภาพจะแผ่กระจายเป็นรูปพัด โดยเริ่มจากตอนล่างของกระดาษ

นอกจากนี้ สมพร รอดบุญ (2525) กล่าวว่า ภาพวาดระบายสีของเด็กสามารถสะท้อนให้เห็นถึงภาวะทางอารมณ์ ตลอดจนความรู้สึกที่มีผลกระทบต่อสิ่งต่าง ๆ ของเด็ก เช่น เมื่อเด็กต้องการแสดงถึงความสุข อาจวาดภาพคนที่ยิ้มแย้ม โดยเน้นเฉพาะตรงส่วนปากที่กำลังยิ้มนั้น หากเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความเศร้า เด็กก็จะวาดภาพใบหน้าคนซึ่งมีคิ้วตกและปากเป็นเส้นโค้งลง หรือมีหยดน้ำตาบนใบหน้า

ชลุค นิมเสมอ (2538) กล่าวถึงสัญลักษณ์ของการแสดงออกทางศิลปะในภาพวาดระบายสี ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ก. ภาพของต้นไม้ล้มราบ คนนอน เส้นขอบฟ้า เป็นสัญลักษณ์ของอารมณ์ที่ราบเรียบและผ่อนคลาย
- ข. ภาพของต้นไม้ใบหญ้าที่เอนเอนสะบัดกิ่งใบเมื่อถูกพายุ หรือ เส้นเฉียงที่เอนลู่ไปทางเดียวกัน เป็นสัญลักษณ์ของความเคลื่อนไหวที่รุนแรงและความมีชีวิต
- ค. ภาพเส้นโค้งที่ต่อเนื่องอย่างนุ่มนวล เป็นสัญลักษณ์ของความสนุกสนาน ความกลมกลืน ความชุ่มสว
- ง. ภาพของเส้นที่แตกเป็นแฉกแหลม ๆ เช่น ฟิวฟ่า เป็นสัญลักษณ์ของความโกรธ ความตื่นเต้น ระทึกใจ

- จ. ภาพเส้นที่ตั้งตรง เป็นสัญลักษณ์ของความมั่นคง ชรีม เอาจริงเอาจัง
- ฉ. ภาพที่มีลักษณะเป็นเส้นสามเหลี่ยม ให้ความรู้สึกสง่า คงทน และมีกำลัง
- ช. ภาพของเส้นที่มีลักษณะเหมือนเมฆ เป็นสัญลักษณ์ของการลอยตัว
- ซ. ภาพที่มีลักษณะของเส้นที่ขัดแย้ง ให้อารมณ์รุนแรง และการต่อสู้
- ฅ. ภาพเส้นที่โค้งลง ให้อารมณ์เศร้าสลด
- ฉ. ภาพที่มีลักษณะของเส้นที่พุ่งแหลมขึ้นเหมือนเปลวไฟให้ความรู้สึกทะเยอทะยาน

รุ่งเรือง

- ฎ. ภาพที่มีลักษณะของเส้นที่กระจายขึ้นข้างบน ให้ความรู้สึกของการเติบโต ความตรงใจ และเปิดเผย

โดยทั่วไปแล้วผู้สร้างสรรค์งานส่วนมากจะแสดงออกในงานของเขาด้วยการใช้โครงสร้างของรูปทรง หรือของภาพที่เป็นสัญลักษณ์ของอารมณ์จะโดยสักนิดหรือไม่สักนิดก็ตาม เช่นเดียวกับงานศิลปะของเด็กซึ่งมักมีการแสดงออกที่ตรงชัดเจน เหมือนกับการแสดงตัวของเขาเองออกมาทั้งหมด ทั้งลักษณะภายนอกและสภาพของจิตใจ อีกทั้งยังเป็นงานที่มีแต่ความบริสุทธิ์ใจและแสดงภาพของตัวเองออกมาได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามสิ่งเหล่านี้ยังต้องมีการพัฒนาไปอีกมาก ควบคู่ไปกับพัฒนาการทางร่างกายและอารมณ์ของเด็กเอง

จากข้อมูลดังกล่าว ถ้าหากให้ความสนใจและพิจารณาภาพวาดระบายสีของเด็กอย่างลึกซึ้งขึ้นอีก จะพบว่า ภาพวาดระบายสีของเด็กนั้น สามารถบ่งชี้ถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กได้ ดังต่อไปนี้ คือ (Lowenfeld, 1987)

1. พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

เด็กที่มีความเจริญทางสติปัญญาจะแสดงออกในการวาดภาพระบายสี โดยมีการแสดงให้เห็นถึงความชัดเจนของรายละเอียดส่วนประกอบในภาพ เช่น เส้นผม เล็บ ขนตา และสามารถวาดภาพที่แสดงถึงความปราณีต สวยงาม มีความซับซ้อนของเส้น และรูปทรง อีกทั้งสามารถแก้ปัญหาในขณะทำงานได้

2. พัฒนาการทางด้านอารมณ์

เด็กที่มีความเจริญทางอารมณ์จะแสดงออกในการวาดภาพระบายสี โดยมีการแสดงให้เห็นถึงความหนักแน่นของเส้นที่มั่นคง สามารถลากเส้นโดยไม่ขาดตอน และสามารถวาดภาพและระบายสีให้อยู่ในขอบเขตที่จำกัดได้ นอกจากนี้ถ้าเด็กให้ความสำคัญต่อสิ่งใดมาก จะวาดสิ่งนั้นให้มีขนาดใหญ่ หรือยาวกว่าความเป็นจริงมาก

3. พัฒนาการทางด้านสังคม

เด็กที่มีความเจริญทางสังคมจะแสดงออกในการวาดภาพระบายสี โดยแสดงให้เห็นถึงรายละเอียดคนภาพได้มาก เพราะเด็กมีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคมรอบ ๆ ตัวได้มาก นอกจากนี้เด็กสามารถสร้างภาพที่มีการคำนึงถึงจุดเด่นน่าสนใจหรือจุดสำคัญของภาพก่อน แล้วจึงสร้างส่วนประกอบที่ละเอียดทีหลัง

4. พัฒนาการทางด้านร่างกาย

เด็กที่มีความเจริญทางด้านร่างกายจะแสดงออกในการวาดภาพระบายสี โดยแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการควบคุมอวัยวะของร่างกายให้สร้างสรรค์งานที่มีลักษณะสัมพันธ์กับความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้ ภาพวาดระบายสีของเด็กจึงแสดงถึงความเคลื่อนไหวที่เป็นอิสระ และมีความชัดเจนของรูปร่าง เพราะเด็กสามารถบังคับมือของตนได้

5. พัฒนาการทางด้านสุนทรียภาพ

เด็กที่มีความเจริญทางสุนทรียภาพจะแสดงออกในการวาดภาพระบายสี โดยการรวบรวมประสบการณ์ของตนที่ผ่านมา ถ่ายทอดเป็นผลงานได้โดยการใช้เส้นพื้นผิว และสีในการตกแต่งภาพอย่างสวยงาม มีความเป็นระเบียบ สะอาด และเรียบร้อย

6. พัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์

เด็กที่มีความเจริญทางความคิดสร้างสรรค์ จะแสดงออกในภาพวาดระบายสี โดยแสดงให้เห็นถึงความคิดที่ก้าวหน้า แปลกใหม่ มีการปรับปรุงภาพวาดระบายสีของตนอยู่อย่างสม่ำเสมอ สามารถทำงานได้อย่างอิสระ โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น ไม่ลอกเลียนแบบผู้อื่น ดังนั้น ผลงานจึงมีความแตกต่างจากผู้อื่น นอกจากนี้เด็กสามารถวาดภาพเป็นเรื่องราวและ

สามารถตั้งชื่อภาพได้

7. พัฒนาการทางการรับรู้

เด็กที่มีความเจริญทางการรับรู้จะแสดงออกในภาพวาดระบายสี โดยแสดงให้เห็นถึงการจัดระยะใกล้ไกลในภาพได้ดี และแสดงขนาดของสิ่งต่าง ๆ ในภาพได้ถูกต้องใกล้เคียงกับความเป็นจริง

คิงนั้นจึงกล่าวได้ว่า การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของเด็ก นับเป็นการสะท้อนถึงพัฒนาการทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม ร่างกาย สุนทรียภาพ การรับรู้ และความคิดสร้างสรรค์ รวมไปถึงพัฒนาการและความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในตัวเด็ก ให้ปรากฏออกมาเพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ถึงอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ซึ่งเป็นสิ่งที่สะสมได้จากประสบการณ์ด้านต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มา รวมถึงความต้องการและความคิดที่เด็กมีต่อความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ ที่เขารับรู้ได้ และจากความสำคัญนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีพบว่า มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวข้องนี้หลายท่าน เช่น

อนัสตาซี (Anastasi, 1958) ได้ศึกษารวบรวมภาพวาดและภาพระบายสีของเด็กอายุ 9 ถึง 12 ปี จาก 31 ประเทศ พบว่า ภาพวาดของเด็กจะแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของเด็ก และแสดงให้เห็นถึงลักษณะของคนในชาตินั้น ๆ ด้วย

โฮโรวิทซ์และคณะ (Horovitz and others, 1976) ได้ศึกษาภาพวาดของเด็ก และพบว่าเด็กได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวในการวาดภาพ

เบลลิกเกอร์และมาร์รา (Bleiker and Marra, 1993) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบภาพวาดของเด็กญี่ปุ่นและเด็กอเมริกัน

การศึกษาและวิจัยของนักวิชาการที่นำเสนอเป็นตัวอย่างเป็นข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงการได้รับความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของศิลปศึกษามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความสำคัญของการแสดงออกทางศิลปะด้านการวาดภาพระบายสี ตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็ก ในเรื่องดังกล่าวนี้มีทฤษฎีที่ได้รับการยอมรับและถือได้ว่าเป็นทฤษฎีที่มีบทบาทมากในช่วงกึ่งแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 20 อันได้แก่ทฤษฎีของศาสตราจารย์ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) และมีนักวิชาการ

ที่ทำการศึกษาดำเนินงานหลายท่านด้วยกัน ดังเช่น

เดอฟรานเชสโก (De Francesco, 1958) เมนเดลวิทซ์ (Mendelowitz, 1963) และแชปแมน (Chapman, 1978) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเรื่องราวของศิลปะและ พัฒนาการทางศิลปะของเด็ก โดยใช้ทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ เป็นแนวทางในการ ศึกษา

เฮนเคส (Henkes, 1989) ได้ศึกษาการแสดงออกทางศิลปะของเด็กโดย บรรยายถึงพัฒนาการทางการแสดงออกทางศิลปะของเด็กอายุ 4 ปี จนถึงวัยรุ่น และมีการ สรรวจทฤษฎีวิจ্ঞาน (Visual Theory) และทฤษฎีแฮบติค (Haptic Theory) เป็นต้น ซึ่งเป็นการศึกษาดำเนินงานของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์

นอกจากการศึกษาศิลปะการแสดงออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็ก ตามแนวทางทฤษฎีของวิกเตอร์โลเวนเฟลด์ ของนักวิชาการชาวต่างประเทศที่กล่าวมาข้าง ต้นแล้วนั้น ในประเทศไทยได้มีบุคคลหลายท่านที่ทำการศึกษาและวิจัยการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีตามทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์นั้น เป็นทฤษฎีสำคัญที่ได้รับความสนใจ และได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวาง

พัฒนาการทางศิลปะตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์

ศาสตราจารย์ วิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) เป็นนักวิชาการ ทางศิลปะศึกษาผู้ที่ได้ชื่อว่า มีบทบาทต่อวงการศิลปะมากที่สุดคนหนึ่งของโลก โดยเป็นผู้ริเริ่ม วางรากฐานการเรียนการสอนศิลปะศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอกขึ้นที่มหาวิทยาลัย แห่งรัฐเพนซิลเวเนียเป็นครั้งแรก และทำให้การเรียนการสอนศิลปะศึกษาในโรงเรียนที่ยอมรับของคน ทั่วไป ตลอดทั้งได้ทำการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับศิลปะเด็ก จนมีผลสรุปออกมาเป็นทฤษฎีที่ใช้ใน การเรียนการสอนอยู่ในปัจจุบันอย่างกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้จึงมีผู้ให้การยกย่อง โลเวนเฟลด์ ว่าเปรียบเสมือนเป็น "บิดาศิลปะศึกษาศาสตร์" และในปัจจุบันนี้การศึกษาระดับอุดมศึกษาใน ประเทศสหรัฐอเมริกาหลายแห่งยังคงมีการเรียนการสอนที่ยึดถือทฤษฎีและปรัชญาของ โลเวนเฟลด์อยู่ (ชูศักดิ์ เพรสคอตต์, 2525; 2526)

เบทเทล (Beittel, 1982) ศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัยแห่งรัฐเพนซิลวาเนีย กล่าวถึง โลเวนเฟลด์ว่า "เป็นบุคคลที่มีบุคลิกภาพเฉพาะตัวเด่นชัด สามารถทำให้ผู้อื่นเต็มใจ และร่วมรับฟังความคิดเห็นของเขาได้" หนังสือของโลเวนเฟลด์เรื่อง "Creative and Mental Growth" (Lowenfeld, 1952) และ "The Nature of Creative" (Lowenfeld, 1952) เป็นผลงานวิชาการที่เป็นที่ยอมรับในแวดวงนักวิชาการทางศิลปศึกษา จากอดีตถึงปัจจุบันเป็นอย่างมาก หนังสือดังกล่าวได้เน้นถึงความสำคัญของพัฒนาการของเด็กในวัยต่าง ๆ ทางด้านสติปัญญา การคิดอย่างสร้างสรรค์ และการแสดงออกด้วยการวาดภาพไว้อย่างชัดเจน โดยได้นำเสนอทฤษฎีทางการมองเห็นของเด็กแบบวิฆวล (Visual Theory) และแบบแฮปติก (Haptic Theory) ไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

ทฤษฎีการมองเห็นแบบวิฆวล (Visual Theory) เด็กที่มีการมองเห็นประเภทนี้จะแสดงออกตามที่ตามองเห็นโดยใช้สายตามองสิ่งรอบตัว เปรียบดังผู้เฝ้าดูเหตุการณ์ มองเห็นอย่างไรจะแสดงออกอย่างนั้น ดังนั้นเด็กประเภทนี้จึงมักเป็นเด็กช่างสังเกตช่างจดจำ ลักษณะต่าง ๆ เช่น สี พื้นผิว และแสงเงาของสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เมื่อเด็กวาดภาพจะแสดงรายละเอียดได้ดีและมีลักษณะเหมือนจริง

ทฤษฎีการมองเห็นแบบแฮปติก (Haptic Theory) เด็กที่มีการมองเห็นประเภทนี้จะแสดงออกโดยการมอง แล้วผ่านการกลั่นกรองทางความคิด อารมณ์ ความรู้สึก และประสบการณ์ ดังนั้นเด็กจึงทำตามความรู้สึกของตนเองโดยไม่สนใจความเป็นจริง เด็กจะใส่อารมณ์และความรู้สึกของตนเองไปในภาพวาด เมื่อสนใจสิ่งใดก็จะแสดงออกโดยเน้นส่วนนั้น และตัดทอนส่วนที่รู้สึกว่าจะไม่สำคัญออกไป ภาพวาดของเด็กประเภทนี้จึงมีลักษณะเกินความจริงหรือไม่เหมือนจริง

แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงออกทางการวาดภาพระบายสีของเด็ก โลเวนเฟลด์ได้ศึกษาและวิเคราะห์ผลงานภาพวาดของเด็กที่มีเชื้อชาติต่าง ๆ ทั่วโลกเป็นจำนวนมาก โดยอิงทฤษฎีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคม สุนทรียภาพ การรับรู้ และการคิดสร้างสรรค์ แล้วสรุปเป็นเกณฑ์พิจารณาการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี ในด้านการวาดภาพคน การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง การใช้สี และการออกแบบของเด็กตามช่วงอายุต่าง ๆ เริ่มจากช่วงอายุ 2 ปี ไปจนถึงอายุ 17 ปี โดยแบ่งออกเป็น 6 ชั้นดังนี้คือ

ขั้นที่หนึ่ง ขั้นขีดเขียน (The Scribbling Stage) เด็กที่อยู่ขั้นพัฒนาการนี้ จะมีอายุระหว่าง 2-4 ปี นอกจากนี้พัฒนาการขั้นนี้ยังแบ่งออกเป็น 4 ระยะคือ

- ก. การขีดเขียนที่ไม่เป็นระเบียบ
- ข. การขีดเขียนเป็นเส้นยาว
- ค. การขีดเขียนเป็นวงกลม
- ง. การตั้งชื่อเส้นที่ขีดเขียน

ขั้นที่สอง ขั้นเริ่มสัญลักษณ์ (The Preschematic Stage) หรือขั้นเริ่มต้นวาดภาพที่มีความหมาย เด็กอยู่ขั้นนี้อายุราว 4-7 ปี หรือบางคนอาจเลยไปถึงอายุ 8 ปี

ขั้นที่สาม ขั้นใช้สัญลักษณ์ (The Schematic Stage) หรือขั้นการวาดภาพได้คล้ายคลึงของจริง เด็กที่อยู่ขั้นนี้มีอายุระหว่าง 7-9 ปี

ขั้นที่สี่ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง (The Stage of Dawning Realism) เด็กในขั้นนี้มีอายุ 9-12 ปี

ขั้นที่ห้า ขั้นการใช้เหตุผล (The Age of Reasoning) หรือขั้นวาดภาพเหมือนของจริง (The Pseudo-naturalistic Stage) เด็กจะมีอายุระหว่าง 12-14 ปี

ขั้นที่หก ขั้นการตัดสินใจ หรือช่วงวัยรุ่น (The Period of Decision หรือ Adolescent Art in the High School) เด็กในช่วงวัยรุ่นคือ ช่วงอายุระหว่าง 14-17 ปี

ลักษณะและการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก ในแต่ละขั้นมีความแตกต่างกันไปตามพัฒนาการตามวัย กล่าวคือ

ขั้นที่หนึ่ง การแสดงออกของเด็กที่อยู่ขั้นพัฒนาการขั้นนี้ ซึ่งเป็นเด็กก่อนวัยเรียน จะเริ่มปรากฏให้เห็น แต่เด็กจะมีการขีดเขียนที่ขาดความควบคุม มีการเคลื่อนไหวที่สับสน ก่อนในระยะแรก ซึ่งทำให้ไม่สามารถควบคุมการเคลื่อนไหวมือ กับเครื่องมือได้ถูกต้อง เด็กจะแสดงออกโดยการใช้อ้อมบายหรือละเลงสิ่งต่าง ๆ ที่เสอะเทอะ เช่น โคลน น้ำ ฯลฯ เด็กอาจขีดเขียนแบบไร้ความหมาย เส้นต่าง ๆ จะแสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวที่ขาดการควบคุมการแสดงออกเหล่านี้จะมีพัฒนาการเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งแบ่งออกเป็นระยะดังนี้

การขีดเขียนอย่างไม่มีระเบียบ (Disordered Scribbling) เด็กจะขีดเขียนอย่างไม่เป็นระบบ ไร้ความหมาย เพราะยังไม่สามารถบังคับมือของตนได้ เส้นที่ปรากฏ จึงเกิดจากการเคลื่อนไหวของแขน และบางครั้งเด็กจะไม่สนใจสิ่งที่ตนวาดเลย การขีดเขียนนี้ แม้ว่าจะไม่มีความหมาย แต่เป็นสิ่งที่สร้างความมั่นใจในตนเองให้กับเขา

การขีดเขียนอย่างมีการควบคุม (Controlled Scribbling) เด็กจะเริ่มมีการบังคับการเคลื่อนไหวของแขนได้ สามารถควบคุมการลากเส้น ซึ่งปรากฏในงานของเด็กคือ ลักษณะของเส้น เริ่มมีการบังคับ เส้นที่เคยขีดเขียนอย่างไร้ความหมายจะเปลี่ยนเป็นเส้นโค้ง มีการวนเวียนซ้ำในลักษณะเดิม ทั้งในแนวตั้งและแนวนอน

การขีดเขียนเป็นวงกลม (Circular Scribbling) เด็กจะสนุกสนานกับการพัฒนาการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อของแขน และสนใจไปตามสิ่งที่ตนพบใหม่ ๆ สามารถขีดเขียนเป็นวงกลมได้ ประสาทตา และมือของเด็กเริ่มสัมพันธ์กัน และสามารถควบคุมสายตางานที่ทำได้

การตั้งชื่อเส้นที่ขีดเขียน (Naming Scribbling) ในวัยนี้เด็กจะเริ่มเล่า หรืออธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ตนขีดเขียนอยู่ หรือเป็นในลักษณะพูดกับตัวเอง เด็กสามารถสื่อความคิดของตนออกมาทางภาษาได้ และมีการกำหนดชื่อและรูปร่างต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น เด็กจะเริ่มเปลี่ยนแปลงความพึงพอใจในการเคลื่อนไหวมาสู่ความพึงพอใจในการใช้ความคิด และจินตนาการ กล่าวคือ การสำนึกในการเคลื่อนไหว (kinesthetic thinking) ของเด็กได้เปลี่ยนเป็นความคิดคำนึง (imaginative thinking) ที่เกี่ยวกับภาพโดยสมบูรณ์ นอกจากนี้เด็กจะเริ่มมองเห็น ความสัมพันธ์ ระหว่างภาพเขียนและโลกภายนอกและตระหนักว่าวัตถุที่มองเห็นจะสามารถนำมาสร้างเป็นภาพได้

ขั้นที่สอง เด็กที่อยู่ในพัฒนาการขั้นนี้จะถือตนเองเป็นศูนย์กลางของสิ่งต่าง ๆ สัญลักษณ์ที่แสดงให้ปรากฏในภาพจะขึ้นอยู่กับความรู้สึกของตนเอง ไม่ว่าเขาจะมองเห็นเท่านั้น เด็กจะเริ่มเปลี่ยนจากกิจกรรมการเคลื่อนไหว มาสร้างความสัมพันธ์ของภาพที่ขีดเขียนกับสิ่งแวดล้อม ภาพที่ขีดเขียนนี้เริ่มสื่อความหมายได้มากขึ้น และจะพัฒนาเรื่อย ๆ ตามขั้นอายุและวุฒิภาวะของเด็ก ในขั้นนี้เด็กจะใช้สัญลักษณ์ไม่แน่นอน สัญลักษณ์ที่เด็กทำขึ้นคือคน เพราะเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเด็กที่สุด เด็กจะเริ่มแทนด้วยรูปแบบง่าย ๆ ซึ่งมักจะเป็นวงกลมและสี่เหลี่ยม พัฒนาการดังกล่าวนี้จะค่อยเป็นค่อยไปจากหัวกลมมีเส้นโค้งแทนแขนขา เมื่อเด็กโตขึ้นก็สามารถพัฒนาต่อไป มีแขนอยู่ด้านข้าง ขา หรือหัวจะค่อย ๆ สมบูรณ์มากขึ้น

สัญลักษณ์เหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงได้หลายรูปแบบ เพราะเด็กกำลังแสวงหาภาพที่ตนพอใจ แม้กระทั่งการวาดภาพในเวลาเดียวกัน เด็กก็สามารถเปลี่ยนแปลงความคิดได้ตลอดเวลา เด็กจะวาดภาพในสิ่งที่เขาสนใจมากกว่าความเป็นจริงหรือที่เขาู้ ถึงแม้เด็กเริ่มสื่อ ความหมายของภาพได้ แต่การแสดงออกในภาพจะไม่มีระเบียบ สิ่งต่าง ๆ ภายในภาพ

ไม่สัมพันธ์กัน การระบายสีของสิ่งต่าง ๆ ภายในภาพจะเป็นไปตามความพึงพอใจ โดยการ
ใช้สีซ้ำ ๆ ไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง นอกจากสีของสิ่งที่ประทับใจเท่านั้นที่เด็กอาจใช้สี
ตรงตามความเป็นจริงขึ้นการวาดภาพที่มีความหมาย อาจแบ่งออกได้ตามอายุดังนี้

- อายุ ประมาณ 4 ปี การวาดภาพมีลักษณะที่พอเข้าใจได้ สามารถเดาได้
- อายุ ประมาณ 5 ปี เด็กสามารถวาดภาพได้ชัดเจนมากขึ้น รูปที่วาดมักเป็นรูป
คน บ้าน หรือต้นไม้ ยังไม่มีการจัดวางภาพ การการใช้สีตามความพอใจ ไม่คำนึงถึงความเป็น
จริง

- อายุ ประมาณ 6-7 ปี สามารถแสดงออกเป็นภาพได้อย่างชัดเจน แต่มีความ
แตกต่างกันในเด็กแต่ละคน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของเด็ก ลักษณะภาพวาดระบายสีของเด็ก
พัฒนาการขั้นนี้ อาจสังเกตได้จากการวาดภาพคน การจัดภาพบนพื้นที่ว่าง การการใช้สี ซึ่งมี
ลักษณะดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กจะเขียนวงกลมแทนศีรษะ มีเส้นยาวแทนแขนและขา ยัง
ไม่มีลำตัวในระยะต้น เมื่อเด็กอายุมากขึ้นจะแสดงออกเป็นลำตัวและมีรายละเอียดของใบหน้า
เพิ่มขึ้น แต่จะเป็นเพียงสัญลักษณ์ของส่วนนั้นเท่านั้น

ข. การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กในวัยนี้ยังไม่เข้าใจว่าควรจะวาดภาพใน
ส่วนใดจึงจะเหมาะสม ภาพจึงขาดระเบียบ บริเวณใดมีพื้นที่ว่างเด็กจะวาดสิ่งต่าง ๆ ลงใน
บริเวณนั้น โดยไม่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของสิ่งเหล่านี้ ซึ่งสิ่งที่เด็กวาดจะไม่มีความสัมพันธ์กับ
พื้นที่ว่างเลย

ค. การการใช้สี เด็กจะใช้สีตามอารมณ์ ยังไม่สามารถใช้สีได้อย่างถูกต้อง เด็ก
ใช้สีที่สะดุดตาและความชอบส่วนตัวเป็นหลัก ไม่มีความสัมพันธ์กับความเป็นจริง แต่บางครั้ง
เด็กอาจใช้สีตรงกับความเป็นจริง เมื่อเด็กมีความประทับใจในสีนั้น ๆ

ง. การออกแบบ เด็กยังไม่เข้าใจในการออกแบบ จึงยังไม่มี การออกแบบ
ขั้นที่สาม ในขั้นนี้ เด็กจะมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของตนเองกับสิ่งแวดล้อม
ได้ดีขึ้น รู้จักกำหนดเข้ามสัมพันธ์กับคนอื่น อันเป็นประสบการณ์ที่สำคัญยิ่ง เพราะเป็นพื้นฐาน
ของการจัดวางภาพบนพื้นที่ว่างหรือบริเวณว่าง (space) เนื่องจากเด็กเกิดความเข้าใจถึง
ความสำคัญของภาพ โดยจะเน้นให้เห็นว่าตรงไหนสำคัญ ตรงไหนคือส่วนประกอบ และเข้าใจ
ว่าภาพที่ตนวาดควรอยู่ที่ใด และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพียงใด ความรู้สึกที่สำคัญอันดับ
แรก คือค้นพบว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมนี้ ทำให้แสดงออกโดยใช้สัญลักษณ์ที่
เรียกว่าเส้นฐาน (base line) เส้นฐานนี้อาจเป็นทั้งเส้นตรงที่ลากตามแนวอนเหนือ

ขอบล่างของกระดาษหรือใช้ขอบกระดาษล่างแทนเส้นฐาน หรืออาจเป็นเส้นโค้ง แต่จะเป็นเส้นฐานตามแนวโค้งก็ตาม จากความรู้สึกที่สำคัญอันนี้ รวมทั้งเรื่องความสัมพันธ์ของที่วางภายในภาพเด็กก็จะแสดงหลายสิ่งหลายอย่างที่มีสัมพันธ์กันออกมา โดยวาดเรียงตั้งจากอยู่บนเส้นฐานนี้ นอกจากนี้เด็กยังมักวาดภาพที่เรียกว่า ภาพมองทะลุเห็นภายในหรือภาพเอ็กซเรย์ (x-Ray) ซึ่งเป็นภาพโปร่งใสที่แสดงให้เห็นความรู้และประสบการณ์ของตนเองมากกว่าความเป็นจริงตามธรรมชาติ เด็กต้องการแสดงออกซึ่งทุกสิ่งทั้งหมดที่ตนคิดว่า ควรจะมีอยู่ในภาพ ฉะนั้นเด็กจึงพยายามเขียนลงทั้งหมดตามที่ตนคิดไว้ โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลใด ๆ เช่น การเขียนภาพบ้าน เด็กจะวาดให้เห็นห้องต่าง ๆ ตลอดจนคนและเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อยู่ในห้อง คล้ายภาพบ้าน มีลักษณะโปร่งใสคนข้างนอกสามารถมองทะลุ เข้าไปได้หมด ทั้งนี้เพราะเด็กต้องการแสดงสิ่งต่าง ๆ ภายในบ้าน ซึ่งเด็กเห็นว่าสำคัญกว่าสิ่งที่อยู่ภายนอก เด็กจึงสัมผัสสิ่งที่อยู่ภายนอกเสีย แต่ถ้าเด็กเห็นว่าส่วนต่าง ๆ ภายในมีความหมายสำหรับตนเอง เด็กจะเขียนทั้งภายในและภายนอกปะปนกัน ภาพอีกแบบหนึ่งที่เด็กมักวาดคือ ภาพทับกลาง เนื่องจากเด็กยังเห็นตนเองมีความสำคัญอยู่จึงถือตนเป็นศูนย์กลาง และสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ เข้ากับตน (egocentric) ลักษณะของภาพคล้ายภาพกระดาษเป็นสองตอน และใช้รอยพับข้างละเส้น สิ่งที่ได้วาดลงบนเส้นฐานเส้นบนมีลักษณะหัวตั้ง และสิ่งที่ได้วาดลงบนเส้นฐาน เส้นล่างมีลักษณะหัวกลับ ด้านการใช้สี เด็กจะใช้สีตรงตามวัตถุ (objective color) และใกล้เคียงกับความจริง เนื่องจากรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสีกับวัตถุ เด็กจะระบายสีหรือใช้สีซ้ำ ๆ กันในการระบายวัตถุชนิดเดียวกันไม่ว่าจะอยู่ในสถานการณ์อย่างไรและเด็กที่อยู่นานขึ้นนี้จะยังไม่รู้จักการออกแบบ

ลักษณะการวาดภาพระบายสีของเด็กในพัฒนาการขั้นนี้ โดยทั่วไปจะสังเกตได้จากส่วนประกอบในภาพดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กมักใช้เส้นและรูปทรงเรขาคณิต เช่น รูปสามเหลี่ยมสี่เหลี่ยม เส้นหนา เส้นบางและอาจแสดงเครื่องแต่งกายด้วย เส้นและรูปทรงเหล่านี้เป็นเพียงสัญลักษณ์แทนส่วนต่าง ๆ แต่ถ้าแยกออกจากกันแล้วจะไม่มี ความหมาย และจะไม่มีลักษณะใดที่แสดงให้เห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย นอกจากนี้หากเด็กให้ความสำคัญแก่ส่วนใดของร่างกาย เด็กก็จะวาดให้มีขนาดใหญ่เกินกว่าความเป็นจริง หรืออาจเน้นส่วนนั้นให้เด่นชัด ในบางครั้งเด็กอาจไม่วาดหรือละเลยรายละเอียดส่วนที่เด็กเห็นว่าไม่สำคัญ

ข. การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กจะวาดภาพต่าง ๆ บนเส้นฐานซึ่งอาจมีทั้งเส้นนอน เส้นตั้ง เส้นเฉียง เส้นโค้ง โดยวาดสิ่งต่าง ๆ บนเส้นนี้ทั้งหมดตามลักษณะตั้งฉากกับเส้นฐาน เด็กบางรายอาจใช้ขอบกระดาษล่างแทนเส้นฐาน นอกจากนี้เด็กมักกำหนดการใช้ขอบกระดาษด้านบนเป็นเขตของท้องฟ้าและดวงอาทิตย์ ซึ่งจะต้องอยู่สูงกว่าสิ่งอื่น ๆ ทั้งหมด แต่เด็กก็ยังไม่สามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ บางครั้งอาจวาดภาพแบบมองทะลุเห็นภายใน และบางที่เป็นภาพแบบพับกลางหรือแบบหมุนกระดาษ ในเด็กที่มีอายุมากขึ้น หรือในตอนปลายของขั้นพัฒนาการ เด็กจะสามารถแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งที่วาดได้ดีขึ้น และสามารถวาดภาพให้มีขนาดเหมาะสมกับพื้นที่ที่กำหนด

ค. การใช้สี เด็กในวัยนี้สามารถใช้สีได้ตรงตามความเป็นจริงของวัตถุ เพราะเด็กเข้าใจถึงความสัมพันธ์ของสีและวัตถุ แต่บางครั้งเด็กอาจใช้สีตามความพอใจหรือใช้สีซ้ำ ๆ กัน ในการระบายวัตถุชนิดเดียวกัน ไม่ว่าจะอยู่ในสภาพการใดอย่างไร

ง. การออกแบบ เด็กในวัยนี้ยังไม่รู้จักการออกแบบ เด็กจะใช้สัญลักษณ์ที่ซ้ำ ๆ แสดงจังหวะในการออกแบบเป็นภาพวาดคน ต้นไม้ บ้าน แบบเดียวซ้ำ ๆ กัน

ขั้นที่สี่ ซึ่งเป็นระยะที่เด็กเริ่มมีนันทนาการกับเพื่อนมากขึ้น ชอบอยู่เป็นกลุ่มเป็นพรรคเป็นพวกมีความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เด็กต้องการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตน มีการรับรู้และการถ่ายทอดรวมถึงการเริ่มมีความคิดฝันมากขึ้น การแสดงออกทางศิลปะของเด็กในขั้นพัฒนาการนี้ จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบสัญลักษณ์มาเป็นการพยายามใช้เส้นเลียนแบบวัตถุ สิ่งแวดล้อม ที่ตนเองเห็นได้ เพื่อช่วยให้การแสดงออกสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งอื่น ๆ มากขึ้น การวาดภาพของเด็กจึงมีเส้นที่แข็งกระด้างและไม่สามารถจัดระยะของวัตถุในภาพวาด ให้สัมพันธ์กันได้

ลักษณะภาพวาดระบายสีของเด็กในขั้นนี้ โดยทั่วไปจะสังเกตได้จากส่วนประกอบในภาพได้ดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กในวัยนี้ จะเน้นในเรื่องของความแตกต่างระหว่างเพศด้วยการเน้นเสื้อผ้า เครื่องประดับ เครื่องแต่งกายและรายละเอียดอื่น ๆ เช่น ผู้หญิงนุ่งกระโปรง ผู้ชายนุ่งกางเกง การวาดภาพโดยใช้เส้นเรขาคณิต จึงไม่เพียงพอต่อการจำแนกให้เห็นว่า เป็นเพศหญิงหรือเพศชาย และไม่เพียงพอต่อการแสดงออก ดังนั้นเด็กจึงใช้เส้นอื่น ๆ เข้าช่วย แต่อย่างไรก็ตามเด็กยังไม่มีแนวคิดรวบยอดคนสิ่งที่เห็นอย่างถูกต้อง ภาพที่ปรากฏจึงไม่ใช่สิ่งที่เด็กถ่ายทอดออกมาจากภาพที่ตาสังเกตเห็น แต่จะเป็น

ลักษณะเค้าโครงของสิ่งที่เรามองเห็นมากกว่า การแสดงรูปร่างลักษณะคนในภาพวาดของเด็กวัยนี้ จึงมีลักษณะแข็งกระด้าง หรือมีท่าทางแข็งกว่าความเป็นจริงมาก แต่ทุกส่วนของภาพเมื่อแยกออกจะยังคงความหมายอยู่ตามเดิม ซึ่งเป็นลักษณะเส้นที่วาดตามความเป็นจริง

ข. การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กในชั้นพัฒนาการนี้ จะเริ่มเปลี่ยนจากการวาดภาพ บนเส้นฐาน (base line) มาแสดงบนพื้นราบ (plane) มากขึ้น แต่เด็กยังไม่รู้จักเส้นระดับเพียงแต่รู้ว่า ต้นไม้ขึ้นจากพื้นดิน ท้องฟ้าคลุมลงมาถึงพื้นดิน ไม่ได้อยู่สูงไปกว่าทุกสิ่งเหมือนดังเช่นที่เคยเขียนไว้ขีดขอบกระดาษด้านบน ต้นไม้และสิ่งต่าง ๆ อาจอยู่เหลื่อมบังท้องฟ้าบางส่วนได้ อย่างไรก็ตามเด็กไม่สามารถจัดระยะระหว่างวัตถุให้มีความสัมพันธ์กันได้ แต่จะสามารถแสดงขนาดของสิ่งที่วาดได้เหมาะสมกับพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น

ค. การใช้สี ในชั้นพัฒนาการนี้ เด็กเริ่มเห็นว่าสีเป็นสิ่งที่สำคัญในการแสดงออกมากขึ้น จึงเริ่มเปลี่ยนจากการใช้สี ตามความเป็นจริงของวัตถุ มาเป็นการใช้สีตามความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และประสบการณ์ของตนที่มีต่อสภาพแวดล้อมหรือตามสภาพของวัตถุในขณะนั้น

ง. การออกแบบ เด็กในวัยนี้เริ่มรู้จักการออกแบบ หรือตกแต่ง การวาดภาพ จึงเริ่มมีการแสดงลักษณะของการประดิษฐ์ ตกแต่งภาพเพิ่มขึ้นด้วย เด็กมักสนใจเรื่องเครื่องแต่งกายและแสดงความแตกต่างระหว่างเพศ ในเรื่องแบบของเสื้อผ้า นอกจากนี้เด็กยังสามารถรู้จักหน้าที่ของวัตถุต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสิ่ง ๆ นั้น เช่น เครื่องประดับ ลวดลายของผ้าผ้านั้น เป็นต้น ในระยะนี้ถ้าเด็กมีประสบการณ์มากได้สังเกตรูปแบบต่าง ๆ ในธรรมชาติ และรู้จักหน้าที่ของวัตถุต่าง ๆ แล้ว เด็กจะมีพัฒนาการทางการออกแบบได้ดี

ขั้นที่ห้า เป็นระยะที่เด็กย่างเข้าสู่วัยรุ่นซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ พัฒนาการในด้านสติปัญญาของเด็กเจริญพอที่จะรู้ปัญหาต่าง ๆ อย่างไรก็ดี ความคิดคำนึงยังไม่เท่าผู้ใหญ่ จะเห็นว่าการกระทำเป็นอย่างเด็ก ๆ อยู่ เช่น เอาดินสอใส่เข้าไปในรูไม้บรรทัด แล้วแกว่งให้เสียงคล้ายเครื่องบิน แสดงว่าเด็กมีความคิดคำนึงหรือจินตนาการ โดยการสมมติสิ่งที่เล่นให้เป็นไปตามความคิดคำนึง เด็กในวัยนี้จะมีความรู้สึกต่อประสบการณ์ทางการสร้างสรรค์ต่างกัน ซึ่งแบ่งเป็นสองพวกคือ

5.1 พวกที่มีความรู้สึกตามสิ่งเร้าจิกหุสัมพันธ์ (Visually Minded) เด็กพวกนี้จะเป็นคนช่างสังเกต ชอบวาดภาพที่ตนมองดูอยู่ข้างนอก เอาใจใส่ต่อความแตกต่างของ สี แสง เงา เด็กพวกนี้วาดภาพได้ใกล้เคียงความเป็นจริง เช่น เสื้อผ้าที่มีรอยยับย่น หรือ

เป็นกลีบในส่วนต่าง ๆ มีเงาตามท่าทางของผู้ใส่ซึ่งอยู่ในอิริยาบถต่าง ๆ กัน การจัดวาง ภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กรู้จักเส้นระดับและแสดงระยะใกล้ไกล เช่น วัตถุใดที่ไกลจะเขียนให้ เล็ก วัตถุที่อยู่ใกล้จะวาดให้ใหญ่ขึ้น ลักษณะของรูปที่วาดจะเป็นสามมิติ

5.2 พวกที่ตีความหมายของสิ่งต่าง ๆ ด้วยประสบการณ์ของตนเอง (Non-Visually Minded) เป็นพวกที่ถือว่าความรู้สึกนึกคิดของตนมีความสำคัญในการแสดงออก งานของเด็กจึงแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์ของเขากับสิ่งแวดล้อม การวาดภาพ จึงวาดด้วยความรู้สึกของตนเอง การแสดงออกของเด็กพวกนี้เน้นส่วนสำคัญอย่างเกินความเป็นจริง ชอบวาดภาพเกี่ยวกับตนเองและความรู้สึกทางร่างกายมากกว่าคุณลักษณะภายนอก ที่มองเห็น เด็กจะชอบวาดภาพคนและแสดงออกซึ่งอารมณ์ของภาพนั้น การจัดภาพบนพื้นที่ว่าง อาจเห็นว่ามีกรกลับมาใช้เส้นฐานอีก แต่ไม่ได้เข้าใจในความหมายเดิม เป็นการทำให้เป็นสื่อ ในการวางระยะของพื้นที่ การทำให้เส้นฐานแนบนี้เป็นการแสดงออกด้วยความรู้สึกนึกคิดที่สูง ขึ้นไป นอกจากนี้เด็กจะมีพัฒนาการเกี่ยวกับความเข้าใจระยะระหว่างวัตถุได้ดียิ่งสามารถ จัดความสัมพันธ์ของระยะวัตถุในภาพได้

ลักษณะการวาดภาพระบายสีของเด็กในขั้นพัฒนาการนี้ อาจสังเกตได้จากส่วน ประกอบในภาพได้ ดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กในวัยนี้จะวาดภาพได้ถูกต้องมากขึ้นและทำได้เหมือน แบบที่เป็นจริงแล้ว มีการใช้เส้นตามความเป็นจริงของรูปร่างและมีสัดส่วนของร่างกาย ถูกต้องมากขึ้น มีข้อต่อระหว่างส่วนประกอบของร่างกาย เช่น ที่ไหล่ ข้อศอก หัวเข่า เป็นต้น เน้นท่าทางการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ซึ่งเหมือนความเป็นจริงมีรอยพับรอยย่นของเสื้อผ้าตามอาการเคลื่อนไหว ส่วนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายนั้นเด็กวัยนี้มักจะวาดเพียงเพื่อแสดง ความแตกต่างระหว่างเพศเท่านั้น ไม่มีการตกแต่งเน้นเครื่องแต่งกายมากเหมือนขั้นที่สี่

ข. การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กในวัยนี้สามารถจัดความสัมพันธ์ของระยะ ใกล้ไกลของวัตถุในภาพได้ เริ่มรู้จักเส้นระดับ เส้นฐานจะหายไป นอกจากในบางครั้งจะใช้ เพื่อเป็นสื่อในการวางระยะ มีการใช้พื้นที่ว่างในลักษณะที่เป็น 3 มิติ แสดงออกโดยวาดขนาด วัตถุให้เล็กลงตามระยะ เขียนแสงและเงาตามที่เห็น บางครั้งอาจใช้เส้นฐานในลักษณะ การแสดงออกด้วยความรู้สึกนึกคิดที่สูงขึ้นไป

ค. การใช้สี ในขั้นพัฒนาการนี้เด็กจะใช้สีตามความต้องการปรับสีให้เข้ากับ ธรรมชาติ ตามลำดับระยะทางและตามความรู้สึก มีการใช้สีซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 พวก

คือ ใช้สัมพันธ์กับการสังเกต และสอดคล้องกับภาวะการณ์ ภายนอกธรรมชาติ เช่น สีตาม ระยะเวลาใกล้ไกล สีในที่สว่าง ที่มีค เป็นต้น อีกพวกหนึ่งใช้สีตามอารมณ์ของตนไม่คำนึงถึง สิ่งใด ๆ

ง. การออกแบบ รู้จักออกแบบง่าย ๆ ในการจัดหรือตกแต่งตามความสวยงาม และหน้าที่ของการใช้ประโยชน์ เช่น ภาพที่แสดงถึงการจัดบริเวณบ้านห้องรับแขก แบบ ของชุดเครื่องเรือน เป็นต้น แต่เด็กยังไม่เข้าใจถึงวิธีการออกแบบอย่างจริงจัง

ขั้นที่หก เด็กที่อยู่บนขั้นพัฒนาการนี้ จะมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างจะ สมบูรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านร่างกาย จึงทำให้สามารถควบคุมการใช้ เครื่องมือและอุปกรณ์ศิลปะต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี เด็กในวัยนี้จะมีช่วงความสนใจที่ยาวนาน เพียงพอที่จะวาดภาพแสดงรายละเอียดได้เสร็จสมบูรณ์ การแสดงออกของเด็กในช่วงอายุ นี้ สามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ แบบ "Visual Type", แบบ "Haptic Type" และแบบผสมครึ่ง ๆ ระหว่าง "Visual Type กับ Haptic Type"

1. แบบ "Visual Type " คือ การที่มองเห็นอย่างไรในความเป็นจริงตาม ธรรมชาติ ก็จะถ่ายทอดภาพออกมาตามที่ตามองเห็น คล้ายการถ่ายภาพของกล้องถ่ายรูป โดยจะวาดเส้นรอบนอกทั่ว ๆ ไปก่อน จึงจะลงรายละเอียดภายใน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความ กลมกลืน แสงเงา สัดส่วน ที่ควรจะเป็นตามความเป็นจริง

2. แบบ "Haptic Type" คือ การถ่ายทอดภาพออกมาโดยเอาตัวเองเป็น ศูนย์กลาง มีทัศนคติ ความรู้สึก อารมณ์ ประสบการณ์อย่างไร จะกำหนดให้ภาพที่แสดงออก มาเป็นอย่างนั้น เน้นที่การแสดงออก (expression) ที่อยู่ภายในอย่างเต็มที่

3. แบบผสมกันครึ่ง ๆ ระหว่าง "Visual Type กับ Haptic Type"

ลักษณะการวาดภาพระบายสีของเด็กในขั้นพัฒนาการนี้ อาจสังเกตได้จาก ส่วนประกอบในภาพ ดังนี้

ก. การวาดภาพคน กลุ่มที่เป็นแบบ "Visual Type" จะวาดภาพคนตาม ที่เป็นจริง พยายามจะถ่ายทอดลักษณะคนที่เป็นธรรมชาติแท้จริง ในขณะที่กลุ่ม "Haptic Type" จะวาดภาพคนที่มีรูปร่าง สัดส่วนบิดเบือนไปตามความรู้สึก อารมณ์ที่ต้องการจะ แสดงออก แต่อย่างไรก็ตามการวาดภาพของเด็กในวัยนี้มีพัฒนาการขึ้นมาก นิยมการวาดภาพ ที่มีอากัปกิริยาท่าทางที่แตกต่างกันออกไป ทำให้การวาดภาพคนดูมีชีวิตชีวาเหมือนมีการ เคลื่อนไหว

ข. การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กในวัยนี้มักจะจัดวางภาพที่ซับซ้อน ในมุมมองต่าง ๆ นิยามวาดภาพที่วางทับกัน ทำให้ภาพมีความน่าสนใจ ชอบตกแต่งภาพให้มีความกลมกลืน

ค. การใช้สี จะพบว่าเด็กในช่วงวัยนี้จะนิยมใช้สีตามที่เป็นจริงตามธรรมชาติ คำนึงถึงสีที่เป็นจริงในสภาพการณ์ต่าง ๆ เช่น สีของสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว หรือไกลออกไป

ง. การออกแบบ ในด้านความคิดที่แสดงออก จะพบว่าเด็กในวัยนี้เป็นช่วงที่ตัดสินใจว่า ความจริงควรเป็นอย่างไร จึงมักวาดภาพที่แสดงถึงชีวิตความเป็นจริงในสังคม มีการเยาะเย้ยและประชดประชันสังคม

จากที่ได้กล่าวมา คือ ขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ของเด็กในวัยต่าง ๆ ซึ่งโลเวนเฟลด์ (Lowenfeld) ได้ศึกษารวบรวมไว้ และในแต่ละขั้นพัฒนาการทางศิลปะ เด็กจะมีการแสดงออกทางศิลปะที่แตกต่างกันไป อย่างเป็นขั้นตอน และในช่วงอายุ 10-12 ปี นั้น เป็นช่วงที่เด็กเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น และมีการสั่งสมประสบการณ์ความรู้จากสิ่งที่ผ่านมา ซึ่งผลจากการอบรมสั่งสอนและการสนับสนุนทางด้านศิลปะ สามารถเห็นได้จากงานของเด็ก และถ้าเขาโตขึ้นไปอีกอิทธิพลของสิ่งต่าง ๆ จะเข้ามามีอิทธิพลทำให้การแสดงออกของเด็กอาจมีความแตกต่างกันได้ เด็กช่วงอายุ 10-12 ปี เมื่อเปรียบเทียบกับขั้นพัฒนาการทางศิลปะแล้ว จะอยู่ในช่วงขั้นพัฒนาการขั้นที่สี่คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างของจริง (The Dawning Realism) โดยมีช่วงอายุระหว่าง 9-12 ปี

เด็กในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย หรือที่มีช่วงอายุระหว่าง 9-12 ปีนั้นเป็นช่วงที่เด็กกำลังจะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เนื่องจากเป็นระยะก่อนที่จะเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น พรินซ์ ซี. เจนจิต (2528) ได้กล่าวถึงลักษณะด้านต่าง ๆ โดยทั่วไปของเด็กในวัยนี้ ซึ่งแบ่งได้ออกเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ลักษณะทางร่างกาย (Physical Characteristics)

เด็กหญิงจะเติบโตเร็วกว่าเด็กชาย ทำให้เด็กหญิงบางคนที่มีความคิดว่า ผู้หญิงจะต้องมีรูปร่างเล็กบอบบาง จึงทำให้มีความรู้สึกกังวลและส่วนใหญ่อีกเด็กหญิงจะเริ่มย่างเข้าสู่วัยสาว ดังนั้นจึงมักสนใจเรื่องเพศมากขึ้น เด็กชายชอบเล่นรุนแรงและชอบใช้กำลังแข่งขันกัน

2. ลักษณะทางสังคม (Social Characteristics)

เด็กส่วนใหญ่ต้องการเป็นคนเด่นดังเป็นที่ยอมรับในหมู่เพื่อน ๆ รักพวกพ้อง และมีการเข้ากลุ่มเฉพาะ เด็กจึงอาจจะทำความผิดกฎบังคับ หรือกฎหมายเพียงเพื่อเป็นการท้าทาย เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่ต้องการอิสระ และมีความรู้สึกนิยมคนเก่งหรือครูแบบหวือหวาจริงจัง แต่เด็กจะมีพัฒนาการด้านการยอมรับระเบียบวินัย ความถูกต้องด้านศีลธรรม จรรยา และความมีเหตุผล

3. ลักษณะทางสติปัญญา (Mental Characteristics)

เด็กมักมีความอยากรู้อยากเห็นในทุก ๆ เรื่อง แต่จะเป็นชั่วคราวระยะเวลาสั้น ๆ จึงควรมีกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรมมาให้เลือกทำ เด็กจะตั้งความหวังกับผลสำเร็จในงานสูงมาก จึงควรสนับสนุนให้ทำกิจกรรมจากง่ายไปหายาก เพื่อว่าเด็กจะได้รู้ความสามารถของตนเอง รวมถึงการให้อิสระกับเด็กให้เด็กได้ทำงานด้วยตนเอง

อีกทั้งเด็กในช่วงอายุดังกล่าวนี้ จะมีการสังสมประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนรู้ที่ผ่าน ๆ มา ซึ่งเด็กจะถ่ายทอดประสบการณ์ที่เขาเคยได้รับออกมาเป็นรูปธรรมมาให้ผู้อื่นได้เห็นและเข้าใจ (สุกัลลักษณ์ ธนเกษพิศาล, 2535) การสังสมประสบการณ์ของเด็ก แล้วถ่ายทอดเป็นรูปธรรมนั้น จะสะท้อนให้เห็นถึงผลของการอบรมสั่งสอน การช่วยเหลือการสนับสนุนส่งเสริมทางด้านศิลปะ (Lowenfeld, 1987) รวมถึงการจัดกิจกรรมทางศิลปะที่เด็กเคยได้รับมาตั้งแต่แรก เพราะฉะนั้นถ้าหากมีการส่งเสริมให้เด็กได้มีการแสดงออกทางศิลปะอย่างมีระเบียบแบบแผน สอดคล้องกับการเรียนการสอนของทางโรงเรียน เด็กก็จะมีพัฒนาการทางอารมณ์ จิตใจควบคู่ไปกับความเจริญเติบโตทางกายและสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ตามระดับความสามารถของตน (เลิศ อานันท์นะ, 2523)

จากเหตุผลและความสำคัญของเด็กในช่วงอายุระหว่าง 9-12 ปี ดังกล่าวนั้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในครั้งนี้มากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยขอนำทฤษฎีพัฒนาการทางศิลปะของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ (Viktor Lowenfeld) ในด้านการแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสี มานำเสนอ ดังนี้

จากการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสี ของ โลเวนเฟลด์ (Lowenfeld, 1987) พบว่าเด็กในช่วงอายุระหว่าง 9-12 ปีนั้น อยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะขั้นที่สี่ คือ ขั้นเริ่มต้นวาดภาพอย่างจริงจัง (The Stage of Dawning Realism) ซึ่งเป็นระยะที่เด็กเริ่มมีสนทนากับเพื่อนมากขึ้น ชอบอยู่เป็นกลุ่ม เป็นพรรค

เป็นพวก แต่เนื่องจากเด็กมีความรู้สึกแบ่งแยกเพศ จึงสนใจและมักเข้ากลุ่มในเฉพาะหมู่เพศเดียวกัน และการเริ่มมีความเข้าใจความแตกต่างระหว่างเพศนี้เอง ทำให้เด็กหญิงเริ่มสนใจและเอาใจใส่ในการแต่งกายและมักชอบงานชิ้นเรียงต่าง ๆ ส่วนเด็กชายมักชอบการชุมนุมกัน เด็กส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมนางเรียน เด็กต้องการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดของตนและอยากแสดงอะไรที่เป็นของตนเอง มีการรับรู้และการถ่ายทอด รวมถึงการเริ่มมีความคิดฝันมากขึ้น การแสดงออกทางศิลปะของเด็กในชั้นพัฒนาการนี้ จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงจากรูปแบบสัญลักษณ์มาเป็นการพยายามใช้เส้นเลียนแบบวัตถุ รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ตนเองมองเห็นได้ เพื่อช่วยในการแสดงออกสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งอื่น ๆ มากขึ้น เด็กในวัยนี้คิดว่าตนเองมีความสำคัญมาก และมีเด็กเป็นจำนวนไม่น้อยที่ขาดความร่วมมือกับผู้ใหญ่ การวาดภาพของเด็กจึงมีเส้นที่แข็งกระด้างและไม่สามารถจัดระยะของวัตถุในภาพวาดให้สัมพันธ์กันได้ดี ดังจะเห็นได้จากการทดลองของ โอลเวินเฟลด์ กับเด็กวัยนี้ จำนวน 400 คน โดยวาดภาพคนเก็บลูกแอปเปิ้ลปรากฏว่าเด็กร้อยละ 43.4 ไม่สามารถวาดรูปมือกำลังจับที่ลูกแอปเปิ้ลได้ คงมีเพียงมือที่ยื่นออกไปเฉย ๆ โดยไม่ต้องต่อลูกแอปเปิ้ลเลย แสดงว่าเด็กไม่สามารถจัดระยะของมือและลูกแอปเปิ้ลให้สัมพันธ์กันตามความต้องการของตนเองได้

ลักษณะภาพวาดระบายสีของเด็กในชั้นพัฒนาการนี้ โดยทั่วไปจะสังเกตได้จากส่วนประกอบในภาพดังนี้

ก. การวาดภาพคน เด็กในวัยนี้จะวาดภาพได้ถูกต้องมากขึ้น โดยมีการเน้นในเรื่องของความแตกต่างระหว่างเพศด้วยการเน้นเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย เครื่องประดับ และรายละเอียดอื่น ๆ อีก เช่น ผู้หญิงนุ่งกระโปรง ผู้ชายนุ่งกางเกง รวมถึงมีการย้าในรายละเอียดอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น ทรงผม กระดุม กุ้งเท้า โบว์ผูกผม เนกไท เป็นต้น การวาดภาพโดยใช้เส้นเรขาคณิตตั้งที่เคยใช้ในช่วงพัฒนาการขั้นที่ 3 นั้น จึงไม่เพียงพอต่อการจำแนกให้เห็นว่าเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย และยังไม่เพียงพอต่อการแสดงออกด้วย ดังนั้นเด็กจึงใช้เส้นอื่น ๆ เข้าช่วยเพิ่มเติมรายละเอียดของภาพแทนเส้นเรขาคณิต เช่น เส้นหยัก เส้นคด ฯลฯ เพื่อแสดงความหมายในส่วนที่วาดนั้นให้ชัดเจนและมีลักษณะคล้ายความเป็นจริงมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเด็กยังไม่มีแนวคิดรวบยอดในสิ่งที่เห็นอย่างถูกต้อง เช่น เด็กจะยังไม่วาดรูปเสื้อผ้าที่มีรอยพับ หรือรอยย่น เมื่อร่างกายเคลื่อนไหว ภาพที่ปรากฏจึงไม่ใช่สิ่งที่เด็กถ่ายทอดออกมาจากภาพที่ตาสังเกตเห็น แต่จะเป็นลักษณะเค้าโครง

ของสิ่งที่เขามองเห็นมากกว่า เราจะพบว่าเด็กได้รับความรู้สึกในเรื่องของรายละเอียด แต่จะไม่มีความรู้สึกในเรื่องของอากัปกิริยา การแสดงรูปร่างลักษณะคนในภาพวาดของเด็กวัยนี้ จึงมีลักษณะที่แข็งกระด้าง หรือมีท่าทางแข็งกว่าความเป็นจริงมาก แต่ทุกส่วนของภาพเมื่อแยกออกจะยังคงความหมายอยู่ตามเดิม ซึ่งเป็นลักษณะเส้นที่วาดตามความเป็นจริง

ข. การจัดวางภาพบนพื้นที่ว่าง เด็กในขั้นพัฒนาการนี้จะเริ่มเปลี่ยนจากการวาดภาพบนเส้นฐาน (base line) มาแสดงบนพื้นราบ (plane) ซึ่งเป็นภาพที่มองจากด้านบน ลงมาสู่พื้นมากขึ้นและเส้นขอบฟ้าจะหายไป แต่ขณะเดียวกันเด็กยังไม่รู้จักเส้นระดับเพียงแต่รู้ว่าต้นไม้ขึ้นจากพื้นดิน ท้องฟ้าคลุมลงมาถึงพื้นดินไม่ได้อยู่สูงไปกว่าทุกสิ่งเหมือนดังเช่นที่เคยวาดไว้ขีดขอบกระดาษด้านบน ในช่วงแรกเด็กอาจจะวาดท้องฟ้าคลุมลงมาถึงเส้นฐาน และจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงจนท้องฟ้าคลุมมาถึงเพียงเส้นระดับสายตาเท่านั้น เด็กจะวาดภาพที่แสดงความตื้นลึกหนาบางด้วยการจัดภาพที่วางซ้ำซ้อนกัน ในส่วนของต้นไม้และสิ่งต่าง ๆ อาจอยู่เหลื่อมบังท้องฟ้าบางส่วนได้ เช่นเดียวกับการวาดรูปทรงอื่น ๆ ซึ่งจะวางซ้อนกันตามที่มีมองเห็นโดยไม่ได้เปิดเผยบริเวณที่ถูกบังไว้และเพื่อแสดงให้เห็นว่าวัตถุต่าง ๆ นั้นมีความสัมพันธ์กันด้วย อย่างไรก็ตามเด็กไม่สามารถจัดระยะระหว่างวัตถุให้มีความสัมพันธ์กันได้ แต่จะสามารถแสดงขนาดของสิ่งที่วาดได้เหมาะสมกับพื้นที่ที่กำหนดให้เท่านั้น

ค. การใช้สี ในขั้นพัฒนาการนี้ เด็กจะมีพัฒนาการในการควบคุมการใช้วัสดุอุปกรณ์และมีการค้นพบในเรื่องความแตกต่างของสี รวมทั้งสามารถแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ เช่น สีฟ้าของท้องฟ้า และสีฟ้าของน้ำทะเล เด็กเริ่มเห็นว่าสีเป็นสิ่งสำคัญในการแสดงออกมากขึ้น ดังนั้นเด็กจึงเริ่มเปลี่ยนจากการใช้สีตามความเป็นจริงของวัตถุ มาเป็นการใช้สีตามความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ และประสบการณ์ของตนที่มีต่อสภาพแวดล้อม หรือตามสภาพของวัตถุในขณะนั้น บางครั้งเด็กจะมีการผสมสี และระบายสีตามน้ำหนักอ่อนแก่ของสี

ง. การออกแบบ เด็กในวัยนี้เริ่มรู้จักการออกแบบหรือตกแต่ง การวาดภาพจึงเริ่มมีการแสดงลักษณะของการประดิษฐ์ และตกแต่งส่วนประกอบในภาพเพิ่มขึ้น รวมถึงมีการใช้เส้นและรูปทรงแบบต่าง ๆ เพื่อแสดงรายละเอียดของภาพมากยิ่งขึ้น เด็กมักสนใจในเรื่องของเครื่องแต่งกาย และแสดงความแตกต่างระหว่างเพศ ในเรื่องแบบของ

เสื้อผ้า ซึ่งนำไปสู่การตกแต่งและออกแบบเครื่องแต่งกาย นอกจากนี้แล้ว เด็กยังสามารถรู้จักหน้าที่ของวัตถุหรือวัสดุต่าง ๆ ตามหน้าที่ของสิ่ง ๆ นั้น เช่น เครื่องประดับลวดลายของผ้าผ้านั้น เป็นต้น ในระยะนี้ถ้าเด็กมีประสบการณ์มากและได้สังเกตรูปแบบต่าง ๆ ในธรรมชาติ รวมทั้งรู้จักหน้าที่ของวัตถุต่าง ๆ แล้ว เด็กจะมีพัฒนาการทางการออกแบบได้ดี รวมถึงมีการออกแบบที่เป็นตัวของตัวเองและมีการแสดงออกอย่างอิสระ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางและข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นตามอายุ 9 ถึง 12 ปี ทฤษฎีของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ นั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

งานวิจัยในประเทศ

สมชาย พรหมสุวรรณ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาพัฒนาการด้านศิลปะของเด็กอายุระหว่าง 5-12 ปี" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการทางด้านศิลปะของเด็กวัย 5-12 ปี ในเรื่องการเขียนภาพคน การใช้สี การจัดช่องไฟ ในภาพเขียนและการออกแบบ และเปรียบเทียบผลการวิจัยกับผลการวิจัยของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ กลุ่มตัวอย่างของประชากรที่ศึกษา คือ กลุ่มนักเรียนในเขตเทศบาล และนอกเทศบาล ผลการวิจัยพบว่าพัฒนาการของเด็กอายุ 5-12 ปี สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน อันได้แก่ พัฒนาการทางด้านการเขียนภาพคนและด้านการออกแบบ สำหรับพัฒนาการในด้านการใช้ช่องไฟ ปรากฏว่าเด็กมีพัฒนาการตามเกณฑ์มาตรฐานเดิมทุกระดับอายุ ตั้งแต่ 5-12 ปี พัฒนาการทางด้านการใช้สีของเด็กเกือบทุกระดับอายุ มีพัฒนาการสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

พัฒนาการทางด้านศิลปะของเด็กอายุ 9-11 ปี ในแต่ละด้านนั้น จากการวิเคราะห์พบว่าด้านการเขียนภาพคน เด็กวัยนี้มีพัฒนาการสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานกล่าวคือเด็กสามารถแสดงสัดส่วนของคนได้ใกล้เคียงความเป็นจริง แสดงอาการเคลื่อนไหวของคนได้ มีรอยย่นรอยพับของเสื้อผ้า แสดงความเป็นชายหญิงได้โดยใบหน้า เครื่องแต่งกาย ทรงผมและเครื่องประดับ ส่วนเด็กในวัย 11-12 ปีนั้น มีพัฒนาการทางด้านการเขียนภาพคนสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ เด็กสามารถแสดงสัดส่วนภาพคนได้เหมือนจริง แสดงท่าจับ ท่า

เคลื่อนไหวกล้ามเนื้อ แสดงอวัยวะต่าง ๆ ของคนได้อย่างครบถ้วน แสดงความแตกต่างระหว่างเพศชาย หญิง ได้ด้วยใบหน้า เครื่องแต่งกายและแสดงอารมณ์บนใบหน้าได้

พัฒนาการทางการใช้สีของเด็กอายุ 9-11 ปีนั้น พบว่าเด็กมีพัฒนาการสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานกล่าวคือ เด็กใช้สีในสองลักษณะ คือเหมือนจริงตามธรรมชาติและตามอารมณ์ ถ้าใช้สีเหมือนจริงตามธรรมชาติ เด็กจะใช้ได้ใกล้เคียงธรรมชาติมากรู้จักผสมสีเพื่อให้เกิดสีใหม่ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงถ้าใช้สีตามอารมณ์ เด็กสามารถผสมสีเพื่อให้ได้สีใหม่ตามที่ต้องการ สำหรับเด็กวัย 11-12 ปี พบว่ามีพัฒนาการไม่สูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ เด็กใช้สีทั้งสองลักษณะ ลักษณะเหมือนจริงตามธรรมชาติและลักษณะตามอารมณ์ ถ้าใช้สีเหมือนจริงตามธรรมชาติเด็กจะใช้สีได้ใกล้เคียงธรรมชาติมากรู้จักผสมสีให้ได้สีใหม่ตามที่ต้องการ ถ้าใช้สีตามอารมณ์สามารถผสมสีใหม่เพื่อให้ได้สีตามอารมณ์ที่ต้องการ

พัฒนาการทางการจัดช่องไฟของเด็กอายุ 9-11 ปี พบว่าเด็กมีพัฒนาการอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ เด็กจะเขียนวัตถุระหว่างเส้นฐานกับขอบกระดาษสามารถวาดสิ่งของบังกันทับกันได้ ไม่ว่าจะภาพแบบโปร่งแสง ภาพมีความเป็นกลุ่มก้อน ส่วนเด็กในวัย 11-12 ปีนั้น มีพัฒนาการสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ เด็กสามารถจัดความสัมพันธ์ของวัตถุได้สิ่งของใดที่อยู่ด้วยกัน สามารถแสดงความสัมพันธ์ได้ใกล้เคียงกับความเป็นจริง สามารถแสดงความแตกต่างของระยะใกล้ไกลได้โดยเขียนของที่อยู่ใกล้เล็กกว่าของที่อยู่ไกลไม่เขียนเส้นฐานและภาพแบบโปร่งแสง

พัฒนาการทางการออกแบบของเด็กอายุ 9-11 ปี พบว่าเด็กวัยนี้มีพัฒนาการสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานกล่าวคือ เด็กสามารถใช้สิ่งของต่างชนิดกัน หรือรูปทรงต่างชนิดกัน ตั้งแต่ 3 อย่างขึ้นไป มาประกอบเข้าด้วยกันอย่างมีความหมายชัดเจน ลักษณะที่ออกแบบจะมีพื้นฐานนามาจากสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวัน เช่น รถยนต์ ตุ๊กตา ดอกไม้ เป็นต้น สำหรับในวัย 11-12 ปี นั้น มีพัฒนาการทางการออกแบบสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน กล่าวคือ เด็กสามารถใช้สิ่งของต่างชนิดมาดัดแปลงต่อเติมและนำมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นสิ่งใหม่ได้อย่างประณีต และมีความหมายชัดเจน ผลงานจะไม่อยู่ในลักษณะเลียนแบบสิ่งของในชีวิตประจำวัน แต่จะสื่อให้เห็นถึงแนวคิดทางด้านสร้างสรรค์ ออกมาชัดเจนมากกว่าการเลียนแบบ

ฐิติรัตน์ อัดตะนันต์ (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในจังหวัดระยอง" มี

วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะในการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในด้านการเขียนภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สี และงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะเด็ก ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีมาวิเคราะห์หาค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ไค-สแควร์ และ t-test ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางศิลปะในชั้นที่ 4 คือ ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริง (The Dawning Realism) และมีความสามารถในการแสดงออกทางศิลปะ โดยการเขียนภาพระบายสีในด้านการวาดภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระ แตกต่างกันคือ นักเรียนชายชอบวาดภาพคนผู้ชาย สัตว์ปีก และภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวมากที่สุด นักเรียนหญิงชอบวาดภาพคนผู้หญิง สัตว์ปีก และภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องธรรมชาติมากที่สุด เครื่องเขียนที่นักเรียนชายและนักเรียนหญิงเลือกใช้มี 4 ประเภท ซึ่งแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เครื่องเขียนที่นักเรียนทั้งชายและหญิงเลือกใช้มากที่สุด คือ สีเมจิก ที่เลือกใช้ใช้น้อยที่สุดคือ สีเทียน นักเรียนและนักเรียนหญิงเลือกใช้สีทั้ง 12 สี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 คือ สีที่นักเรียนชายเลือกใช้มากที่สุด คือ สีเหลือง และนักเรียนหญิงเลือกใช้สีแดงมากที่สุด

ปราณี ศรีโชค (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา การแสดงออกทางศิลปะโดยการเขียนภาพ ระบายสีของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เกี่ยวกับลักษณะการวาดภาพคน ภาพสัตว์ ภาพอิสระ การเลือกใช้ประเภทของสี การเลือกใช้สีและงานสร้างสรรค์ โดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และนำผลงานการแสดงออกทางศิลปะเด็กโดยการเขียนภาพระบายสีมาวิเคราะห์หาค่าสถิติโดยหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ t-test ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชายและนักเรียนหญิงมีพัฒนาการทางการเขียนภาพคน ภาพสัตว์ และภาพอิสระอยู่ในขั้นพัฒนาการทางศิลปะ ชั้นที่ 5 ขั้นการเขียนภาพโดยใช้เหตุผล (The Stage of Reasoning) เครื่องเขียนที่นักเรียนเลือกใช้มากที่สุดคือ สีดินสอ ที่เลือกใช้ใช้น้อยที่สุดคือ สีน้ำ และสีที่นักเรียนทั้งชายและหญิงเลือกใช้ใช้น้อยที่สุดคือ สีขาวและสีเทา

สมสมร ภูประกร (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาขั้นพัฒนาการทางการวาดภาพของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กในด้าน การวาดภาพคน การใช้ช่องไฟ การใช้สี และการออกแบบ และโดยศึกษาจากนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ และได้นำผลงานการวาดภาพของนักเรียนมาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ โดยหาค่าจำนวนและร้อยละ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนกลุ่มอายุ 12 ถึง 14 ปี ส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางการวาดภาพไม่เป็นไปตามเกณฑ์ของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ คือแทนที่จะขั้นพัฒนาการอยู่ในขั้นที่ห้า (The Stage of Reasoning) กลับอยู่ในขั้นที่ 4 (The Dawning Realism)

อุทัยวรรณ บัวผัน (2530) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยแบบเข้มงวดกวดขัน และแบบปล่อยปละละเลย" มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความสามารถทางศิลปะของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน โดยจำแนกตามเพศตัวอย่างประชากรในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 168 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสร้างขึ้นตามหลักทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของโลเวนเฟลด์ และได้้นำผลงานการวาดภาพของนักเรียนมาวิเคราะห์ทางสถิติโดยหาค่าเฉลี่ย และทดสอบความแตกต่างด้วยวิธีของตุกี (เอ) (Tukey [a]) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูต่างกัน มีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกัน นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกัน และนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย และเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ ปรากฏว่า นักเรียนหญิงกลุ่มนี้มีค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถทางศิลปะแตกต่างจากกลุ่มนักเรียนชายทุกกลุ่มของการอบรมเลี้ยงดูอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

โกศล ภูพลอย (2532) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาการแสดงออกทางศิลปะ โดยการวาดภาพระบายสีของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 10" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการแสดงออกทางศิลปะของนักเรียนในการวาดภาพระบายสีตามเกณฑ์ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย สร้างขึ้นจากหลักเกณฑ์

ขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ โดยผู้วิจัยได้ทำการทดลองกับกลุ่มตัวอย่างประชากรด้วยตนเอง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญและครูศิลปศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การแสดงออกทางศิลปะโดยการวาดภาพระบายสีของกลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงลักษณะต่าง ๆ แต่ละด้านตามขั้นพัฒนาการทางศิลปะของวิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ชั้นที่ 4 ชั้นเริ่มต้นเขียนภาพอย่างของจริงได้ทุกลักษณะ ซึ่งนักเรียนจะถ่ายทอดสิ่งที่ตนเคยพบเห็นจากประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม โดยวาดเลียนแบบสิ่งต่าง ๆ การแสดงออกของนักเรียนทั้งหมดในแต่ละด้านจะมีลักษณะดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน ลักษณะที่กลุ่มตัวอย่างแสดงออกได้มากที่สุดคือ การเน้นความแตกต่างระหว่างเพศด้วยเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย คิดเป็นร้อยละ 99.23 และแสดงออกได้น้อยที่สุดคือ การแสดงอากัปกิริยาท่าทางการเคลื่อนไหวของร่างกาย แต่ยังผิดธรรมชาติและท่าทางแข็ง คิดเป็นร้อยละ 23.08

2. ด้านการใช้พื้นที่ว่าง ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุดคือ การแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ในภาพได้ถูกต้องตามความเป็นจริง คิดเป็นร้อยละ 98.46 และแสดงออกได้น้อยที่สุด คือการแสดงลักษณะสามมิติหรือส่วนลึกของวัตถุทางด้านข้างคิดเป็นร้อยละ 15.38

3. ด้านการใช้สี ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุด คือ การแสดงรอยแปรงหรือเส้นในการระบายสีซ้ำ ๆ ไปในแนวหรือทิศทางเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 92.31 และแสดงออกได้น้อยที่สุด คือ การแสดงความแตกต่างของสีที่ใกล้เคียงกันได้ คิดเป็นร้อยละ 50.77

4. ด้านการออกแบบ ลักษณะที่นักเรียนแสดงออกได้มากที่สุดคือ การแสดงรายละเอียดการตกแต่งของเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย คิดเป็นร้อยละ 83.08 และแสดงออกได้น้อยที่สุดคือ เรื่องราวของภาพแสดงถึงความแตกต่างระหว่างเพศ คิดเป็นร้อยละ 66.92

สุกัลักษณ์ ธนเกษมพิศาล (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กภาพวาด อายุ 7 ถึง 9 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ภาพวาดระบายสีของเด็กภาพวาด อายุ 7 ถึง 9 ปี ในสถานสงเคราะห์ สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์ภาพวาดระบายสี สร้างขึ้นตามหลักทฤษฎีขั้นพัฒนาการทางศิลปะเด็กของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ โดยผู้วิจัยได้ทำการทดลองกับ

กลุ่มตัวอย่างประชากรด้วยตนเอง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์กับผู้เชี่ยวชาญทางศิลปศึกษา ผลการวิจัยพบว่า เด็กภาพร่ำอายุ 7 ถึง 9 ปีในสถานสงเคราะห์ที่สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย สามารถแสดงออกทางศิลปะในด้านต่าง ๆ คือ การวาดภาพคน การจัดพื้นที่และการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด เป็นไปตามพัฒนาการที่อยู่นั้นขั้นการวาดภาพอย่างมีรูปแบบเป็นของตนเอง (Schematic Stage) ของ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ ยกเว้นด้านการใช้สีเท่านั้นที่พบว่า เด็กภาพร่ำส่วนมากไม่สามารถแสดงออกได้ตรงตามเกณฑ์ดังกล่าว

ลักษณะภาพวาดระบายสีที่เด็กภาพร่ำอายุ 7 ถึง 9 ปี แสดงออกในแต่ละด้าน สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ด้านการวาดภาพคน เด็กภาพร่ำร้อยละ 100 แสดงออกในด้านนี้โดยการวาดภาพคนเฉพาะด้านหน้า (หน้าตรง) และร้อยละ 49.21 วาดเสื้อผ้าโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตแทน
2. ด้านการจัดพื้นที่ เด็กภาพร่ำร้อยละ 82.54 แสดงออกในด้านนี้โดยการวาดภาพเป็นแบบสองมิติ และร้อยละ 23.81 วาดภาพแบบมองทะลุเห็นภายใน (X-ray)
3. ด้านการใช้สี เด็กภาพร่ำร้อยละ 38.10 แสดงออกในด้านนี้โดยการใช้สีได้ใกล้เคียงกับสีของวัตถุตามที่ตามองเห็น และมีแบบการใช้สีเป็นของตนเองอย่างชัดเจน
4. ด้านการออกแบบ ตกแต่งรายละเอียด เด็กภาพร่ำร้อยละ 68.25 แสดงออกในด้านนี้ โดยการใช้สัญลักษณ์ซ้ำ ๆ แสดงจังหวะในการออกแบบ

จากที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น คือ งานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะพัฒนาการและการแสดงออกทางศิลปะในด้านกรวาดภาพระบายสีของเด็กในประเทศไทย ซึ่งพบว่า ส่วนใหญ่สามารถแสดงลักษณะต่าง ๆ แต่ละด้านตามเกณฑ์พัฒนาการทางศิลปะที่ วิคเตอร์ โลเวนเฟลด์ กำหนดไว้ และมีเด็กบางส่วนที่แสดงลักษณะบางด้านอยู่ต่ำ และสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และเนื่องจากยังไม่มีผู้ใดทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนศิลปะของเด็กญี่ปุ่น ผู้วิจัยจึงขอเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศญี่ปุ่น และประเทศไทย ในประเด็นอื่น ๆ ดังนี้

ชุมพร ยงกิตติกุล (2529) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การรับรู้ภาพพจน์เกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นและไทยของนักเรียนไทยและนักเรียนญี่ปุ่นในประเทศไทย" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะภาพพจน์ แนวโน้มพฤติกรรม และประเมินความรู้ทั่วไปของนักเรียนไทยเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นและของนักเรียนญี่ปุ่นเกี่ยวกับประเทศไทย กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิจากจังหวัดต่าง ๆ ใน 4 ภาค กลุ่มตัวอย่างได้แก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

ถึง 6 ปีการศึกษา 2528 จำนวน 4,584 คน และนักเรียนญี่ปุ่นที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร
 ล้อมจากโรงเรียนสมาคมไทย-ญี่ปุ่น ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ถึง 6 จำนวน 187 คน
 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 3 ส่วน คือ รายการคำคุณศัพท์ เพื่อวัดลักษณะภาพพจน์
 ส่วนที่สองคือรายการกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อวัดแนวโน้มพฤติกรรม ส่วนที่สามเป็นแบบทดสอบ
 ความรู้ทั่วไป เก็บข้อมูลของกลุ่มนักเรียนไทย ปี 2528 และกลุ่มนักเรียนญี่ปุ่น ปี 2529
 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีนับความถี่และหาค่าร้อยละของลำดับการเลือกแต่ละรายการ หาค่า
 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนน ได้ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะภาพพจน์ของคนญี่ปุ่น มีลักษณะความคิดก้าวหน้า ชยัน ฉลาด ร่ารวย
 และประหยัด ร้อยละ 77.53 ลักษณะภาพพจน์ความคิดก้าวหน้าร้อยละ 86.28 ซึ่งเป็นการ
 รับรู้ที่สูงมาก จึงเป็นภาพพจน์ที่เด่นชัดที่สุดของคนญี่ปุ่นในการรับรู้ของนักเรียนไทย ส่วน
 ลักษณะภาพพจน์ของคนญี่ปุ่นตามการรับรู้ของนักเรียนญี่ปุ่นที่มีความถี่สูงสุด 5 อันดับคือ
 สะอาด ชยัน ชอบทดลอง ฉลาด มีความรู้ โดยเฉลี่ยรับรู้ลักษณะดังกล่าวร้อยละ 67.48
2. ลักษณะภาพพจน์ของคนไทย นักเรียนไทยรับรู้ลักษณะภาพพจน์ของคนไทยว่า
 มีลักษณะ ความเป็นมิตร รักพวกพ้อง ใจกว้าง พุ่มเพื่อย รักสนุก โดยรับรู้ลักษณะดังกล่าว
 ร้อยละ 68.75 ที่เด่นชัดที่สุด คือ ความเป็นมิตร เฉลี่ยร้อยละ 77.33 ส่วนลักษณะของคน
 ไทยในการรับรู้ของนักเรียนญี่ปุ่น ความถี่สูงสุด 5 อันดับคือ เป็นมิตร ซาดินิยม รักสนุก มี
 เสื่อเหลี่ยม ใจกว้าง รับรู้ลักษณะดังกล่าวร้อยละ 49.41
3. แนวโน้มพฤติกรรมของนักเรียนไทยเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่น พบว่านักเรียนไทย
 ร้อยละ 49.98 เลือกเป็นอันดับ 1 ว่าอยากไปเที่ยวญี่ปุ่น
4. แนวโน้มพฤติกรรมเกี่ยวกับประเทศไทยของนักเรียนญี่ปุ่น พบว่า ไม่ว่าจะ
 เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับประเทศ ประชาชน ผลิตผล เศรษฐกิจ ศิลปและวัฒนธรรม นักเรียน
 ญี่ปุ่นมีจำนวนน้อยมาก ที่จะเลือกกิจกรรมด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับประเทศไทย
5. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นและประเทศไทย นักเรียนไทยมีความรู้
 เกี่ยวกับประเทศไทยอยู่ในระดับปานกลาง และมีความรู้เกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นในระดับ
 ปานกลางเช่นกัน ส่วนนักเรียนญี่ปุ่นมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับประเทศไทย ร้อยละ 50 และมีความ
 ความรู้เกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นร้อยละ 90 ของคำถามทั้งหมด

ธงชัย สมบูรณ์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "อิทธิพลทางการศึกษาของต่างประเทศที่มีต่อโครงการศึกษาไทย (พ.ศ. 2441-2464)" มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาอิทธิพลทางการศึกษา ของต่างประเทศที่มีผลต่อการนำมากำหนดใช้กับโครงการศึกษาไทยช่วงปี พ.ศ. 2441 ถึง พ.ศ. 2464 ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง แล้วบรรยายวิเคราะห์ตามกระบวนการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า อิทธิพลทางการศึกษาของประเทศอังกฤษ และญี่ปุ่น มีผลต่อการนำมาปรับปรุงใช้กับโครงการศึกษาทั้งในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ในด้านการกำหนดหลักสูตร วิชาเรียน อายุของผู้เรียน และระดับการศึกษา โครงการศึกษาฉบับแรก (พ.ศ. 2441) ได้รับอิทธิพลทางการศึกษาจากประเทศอังกฤษ โครงการศึกษาฉบับที่สอง (พ.ศ. 2445) ได้รับอิทธิพลประเทศญี่ปุ่น ส่วนโครงการศึกษาฉบับอื่น ๆ คือ ฉบับ พ.ศ. 2450-2464 ก็ได้รับอิทธิพลจากประเทศทั้งสองดังกล่าวเช่นกัน กล่าวคือ ระบบการศึกษาย่างเป็นแบบแผน ตามแนวการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนของประเทศอังกฤษและมีการปฏิบัติตามแนวของประเทศญี่ปุ่นในระยะหลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านอาชีพศึกษา การรับอิทธิพลทางการศึกษาของต่างประเทศในการจัดทำโครงการศึกษาไทยนี้ เป็นความคิดริเริ่มของพระมหากษัตริย์ เอกอัครราชทูต ผู้ตรวจการศึกษา รวมทั้งเสนาบดี กระทรวงธรรมการ ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ทางการศึกษาจากต่างประเทศ

ดวงเดือน เทศวานิช (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรประถมศึกษาของประเทศไทยกับประเทศญี่ปุ่น" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรประถมศึกษาของประเทศไทย กับประเทศญี่ปุ่นในเรื่องสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรและเนื้อหาวิชาในหลักสูตร กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือผู้บริหารและอาจารย์ผู้สอนในระดับประถมศึกษาของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่นรวม 1,000 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามฉบับภาษาไทย และฉบับภาษาญี่ปุ่น รวมถึงนำเอกสารหลักสูตรของประเทศไทยและประเทศญี่ปุ่น มาวิเคราะห์เปรียบเทียบ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความเชื่อมั่นและค่าความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยของกลุ่มสองกลุ่ม ใช้ t-test ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพการใช้หลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 โดยญี่ปุ่นมีการปฏิบัติน้อยกว่าไทย

2. สภาพการฯใช้หลักสูตร ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน มีความแตกต่างกันอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยญี่ปุ่นมีการปฏิบัติ น้อยกว่าไทย

3. สภาพการฯใช้หลักสูตร และปัญหาการใช้หลักสูตร ด้านหลักสูตรและด้านสื่อ การเรียนการสอน ปัญหาการใช้หลักสูตรด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. การวิเคราะห์ที่จับ สรุปลงได้ว่า สภาพการฯใช้หลักสูตรมีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยญี่ปุ่นมีการปฏิบัติ น้อยกว่าไทย ส่วนปัญหาการใช้ หลักสูตร ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

5. การเปรียบเทียบเนื้อหาวิชา สรุปลงได้ว่า เนื้อหาวิชาส่วนมาก คล้ายคลึงกัน มีเนื้อหาบาง เรื่องที่แตกต่างกัน และบาง เรื่องมีอยู่ต่างระดับชั้นกัน เนื้อหาวิชาของญี่ปุ่น ส่วนมากมีปริมาณน้อยกว่าของไทย

6. สาเหตุของความแตกต่างของเนื้อหาวิชา เนื่องมาจากภูมิอากาศ ภูมิประเทศ สภาพสังคม เศรษฐกิจ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนทั้งสองประเทศ

จากการศึกษารวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ ได้พบว่า ส่วนใหญ่เป็น การศึกษาการส่งออกทางศิลปะในด้านการวาดภาพระบายสีของเด็กไทยตามทฤษฎีของ โลเวนเฟลด์ โดยผลการวิจัยส่วนมากพบว่า เด็กมีการแสดงออกที่เป็นไปตามขั้นพัฒนาการ ทางศิลปะของโลเวนเฟลด์ มีบางส่วนพบว่า เด็กมีการแสดงออกที่สูงกว่า และต่ำกว่าเกณฑ์ ขั้นพัฒนาการทางศิลปะของโลเวนเฟลด์ ทั้งนี้อาจเกิดขึ้นจากสาเหตุและปัจจัยหลายประการ ดังผลการวิจัยบางส่วนที่พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กมีความสามารถทางศิลปะแตกต่างกัน ได้แก่ การได้รับการอบรมสั่งสอน การช่วยเหลือ การสนับสนุนส่งเสริมทางด้านศิลปะที่เด็กได้รับ มาแต่แรกและเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่กว้างขวาง และสามารถนำมาสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงขอเสนอรายงานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

งานวิจัยต่างประเทศ

อนัสตาซี (Anastasi, 1958) ได้ศึกษาและรวบรวมภาพวาดและภาพระบายสีของเด็กอายุ 6-12 ปี จาก 31 ประเทศพบว่า ภาพวาดของเด็กจะแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของเด็ก ซึ่งสังเกตได้ทุกรูปที่เด็กเลือกวาด ภาพที่เด็กเลือกวาดมากนั้น เช่น ภาพคน สัตว์ ต้นไม้ เป็นต้น ถึงอย่างไรก็ตามลักษณะเด่นของภาพในแต่ละประเทศก็แตกต่างกันไป เช่น เด็กอเมริกันกับอินเดียแดง เด็กกรีซ และเด็กบราซิล พอใจที่จะวาดสิ่งต่าง ๆ ภายในบ้าน ส่วนเด็กจากเคนมาโรค และญี่ปุ่น ก็สนใจสิ่งต่าง ๆ ภายนอกบ้าน นอกจากนี้ในแต่ละประเทศยังนิยมวาดภาพสัตว์ต่าง ๆ แตกต่างกันไป เช่น ในออสเตรเลียเสียวาดจิงโจ้ ในแอฟริกาวาดอูฐ และในอเมริกาใต้วาดสมเสร็จ นอกจากนี้ภาพที่เด็กวาดก็แสดงให้เห็นถึงอาชีพที่สำคัญของแต่ละชาติ เช่น วาดภาพปั้นดินปาสม์เพื่อเก็บลูกหรือภาพการใช้อูฐในการเดินทาง การขนส่ง ส่วนการวาดภาพจากจินตนาการนั้น เนื้อหาของภาพที่วาดยังสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชาติ

โฮโรวิทซ์ และคณะ (Horovitz and others, 1976) ได้ศึกษาภาพวาดของเด็กกล่าวว่า เด็กได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเขาในการวาดภาพ จากการสังเกตภาพวาดของเด็กแบ่งภาพที่เด็กวาดออกได้ เป็น 4 แบบ คือ

1. ภาพวาดตามความสนใจ เด็กจะวาดภาพตามความคิดริเริ่มของตนเอง
2. ภาพวาดอย่างอิสระ เด็กจะวาดภาพจากหัวเรื่องที่กำหนดให้ แต่เด็กจะเป็นคนคิดสิ่งที่จะวาดเอง
3. ภาพของจริง เด็กจะวาดภาพจากรูปที่กำหนดให้เป็นแบบอย่าง
4. ภาพวาดตามแบบที่กำหนดให้ เด็กจะวาดภาพโดยลอกเลียนภาพที่เป็นแบบอย่างทุกประการ

ภาพวาดทั้ง 4 แบบนี้ วาดตามความสนใจและภาพวาดอย่างอิสระ เป็นภาพวาดที่สามารถทำให้เข้าใจ ความสนใจ ในการวาดภาพของเด็กได้

กระทรวงศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรม (Ministry of Education, Science, and Culture, 1983) ของประเทศญี่ปุ่น ได้ทำการศึกษาและสำรวจโครงร่างของหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา พบว่า เนื้อหาในบทแรกจากทั้งหมด 4 บทนั้น ได้กล่าวถึงแนวทางหรือกฎข้อบังคับ 4 ประการที่โรงเรียนประถมศึกษาควรปฏิบัติตาม บทที่ 2 เป็นโครงร่างของวัตถุประสงค์การเรียนการสอนที่จัดให้นักเรียนทั้ง 8 วิชา คือ ภาษาญี่ปุ่น สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดนตรี วาดเขียนและงานฝีมือ คหกรรม-ศาสตร์ และพลศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ของทุกวิชาดังกล่าวครอบคลุมเนื้อหาของนักเรียนในระดับชั้นตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6 บทที่ 3 ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์และเนื้อหาทั้งหมดที่มีอยู่เพื่อใช้ประกอบการสอนทั้งในและนอกห้องเรียน บทที่ 4 เป็นการกล่าวถึงกิจกรรมพิเศษ รายละเอียด วัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่จัดให้นักเรียนเหตุการณ์ในโรงเรียน และแนวทางการเรียนการสอนในชั้นเรียน สิ่งเหล่านี้เป็นข้อมูลที่ตัดทอนมาจากระเบียบข้อบังคับทางการศึกษานในโรงเรียน ซึ่งได้รวบรวมอยู่ในท้ายเล่ม

คาโต้ (Kato, 1992) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในการวางแผนในกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ของนักเรียนญี่ปุ่น และอเมริกัน" การศึกษาครั้งนี้เป็นการตรวจสอบความแตกต่างในการวางแผนในกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ของนักเรียนญี่ปุ่นและนักเรียนอเมริกัน กลุ่มตัวอย่าง 36 คน ถูกแบ่งเป็น 2 พวก คือ พวกที่มีความรอบคอบสูงและกลุ่มที่มีความรอบคอบต่ำ โดยให้ทำการสร้างสรรค์ จากเส้น 3 เส้น ตามกระบวนการทางความคิดของเด็กเหล่านั้น ข้อมูลที่เก็บรวบรวมและวิเคราะห์โดยใช้ Phillips Scale ปรากฏว่ามากกว่าร้อยละ 22 ขึ้นอยู่กับความคลาดเคลื่อนของกระบวนการวางแผน ข้อมูลถูกวิเคราะห์โดยใช้การจำแนกความเปลี่ยนแปลงเพื่อวัดการแสดง ความแตกต่าง ระหว่างความหมายของการแสดงออก เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มตัวอย่าง ผลการวิจัยแสดงว่านักเรียนญี่ปุ่น ใช้เวลาในการตรวจสอบหรือศึกษาการแสดงออกของจินตนาการซับซ้อน และมีการเปลี่ยนแปลงจินตนาการบ่อยกว่านักเรียนอเมริกัน ส่วนเด็กญี่ปุ่นที่มีความรอบคอบต่ำใช้เวลาในการตรวจสอบจินตนาการในการทำงาน ดีเท่ากับการแสดงออกเบื้องต้น หลังจากที่บอกเล่าความคิดที่ว่านักเรียนอเมริกันในกลุ่มเดียวกัน เด็กนักเรียนญี่ปุ่นที่อยู่ในกลุ่มรอบคอบสูง มักจะคิดเป็นเวลานาน ก่อนที่จะบอกเล่าความคิดออกมา มีจินตนาการซับซ้อน และทดลองคิดมากกว่านักเรียนอเมริกัน การเปรียบเทียบแสดงให้เห็นว่านักเรียนญี่ปุ่น แสดง

ออกซึ่งอารมณ์ขัน และความสบายน้อยกว่านักเรียนอเมริกัน เมื่อระหว่างปฏิบัติงาน ซึ่งบางทีอาจเกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม สรุปลผลการวิจัย แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีความรอบคอบสูงและต่ำของแต่ละวัฒนธรรม กลุ่มนักเรียนอเมริกันที่มีความรอบคอบสูงมักแสดงจินตนาการเบื้องต้นหลังจากแสดงความคิด และมีความบันเทิงสูงกว่านักเรียนอเมริกันที่มีความรอบคอบต่ำ ส่วนนักเรียนญี่ปุ่นที่มีความรอบคอบสูง มักแสดงจินตนาการที่ซับซ้อนและทดลองบ่อยกว่ากลุ่มรอบคอบต่ำ

เบลลีเกอร์และมารรา (Bleiler and Marra, 1993) ได้ทำการศึกษาผลงานทางศิลปะของเด็กของสองประเทศ คือ ญี่ปุ่นและอเมริกา พบว่า ประเทศญี่ปุ่นนั้น มีการส่งเสริมการเรียนการสอนศิลปะในระดับประถมศึกษามากกว่าการส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยมีกระบวนการเรียนการสอนที่ใช้หนังสือบทเรียนในแต่ละระดับชั้นเป็นแนวทาง การศึกษาในครั้งนี้ใช้กลุ่มตัวอย่างของเด็กญี่ปุ่นและเด็กอเมริกันที่มีอายุ 6, 8 หรือ 10 ปี ทดลองโดยแจกกระดาษกับดินสอสี และให้เด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างวาดภาพในหัวข้อ "แม่กับพ่อจูงมือกันอยู่ในสวน มีลูกอยู่ข้างหน้า และมีต้นไม้สองต้นอยู่ข้างหลัง" ผลการศึกษาภาพวาดของเด็กทั้งสองกลุ่ม พบว่าคะแนนการจัดองค์ประกอบของเด็กทั้งสองกลุ่มเท่าเทียมกัน แต่มีความแตกต่างบางอย่างเห็นได้ชัด คือ ในระดับอายุ 6 ปี เด็กญี่ปุ่นจะวาดพื้นหลังที่มีวัตถุหลายสิ่งเกิดขึ้นจากหัวข้อที่กำหนดไว้ ส่วนเด็กอเมริกันจะวาดภาพที่มีวัตถุซ้ำ ๆ กัน และจะเน้นในเรื่องของรายละเอียดของวัตถุนั้นเป็นส่วนใหญ่ ในระดับอายุ 8 ปี นั้น พบว่า เด็กญี่ปุ่นมักวาดวัตถุเป็นลักษณะสามมิติมากกว่าเด็กอเมริกัน ส่วนในระดับอายุ 10 ปี พบว่า เด็กญี่ปุ่นจะวาดภาพแสดงสัดส่วนของร่างกายได้ชัดเจนมากกว่า

งานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้องบางส่วน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาและรวบรวมภาพวาดระบายสีของเด็ก ซึ่งพบว่า ผลงานภาพวาดระบายสีของเด็กมีความแตกต่างกัน อันเนื่องมาจากอิทธิพลของหลาย ๆ สิ่ง เช่น อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมความเชื่อทางศาสนา และลักษณะเฉพาะของแต่ละชนชาติ เป็นต้น งานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ภาพระบายสีของเด็กญี่ปุ่นตามทฤษฎีของวิกเตอร์ โลเวนเฟลด์ ในอันที่จะนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้กับเด็กต่อไป